

BISERICA SF. TEODOR TIRON DIN CHIȘINĂU

Dinu POȘTARENCU

Introducere

La 1812, Chișinăul medieval, numit târg în actele vremii, avea cinci biserici ortodoxe: Sf. Ilie, Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil, Buna-Vestire, Înălțarea Domnului și Nașterea Maicii Domnului (numită *Mazarachi*).

După anexarea spațiului românesc dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus, în conformitate cu prevederile Tratatului de pace ruso-otoman de la București din 16/28 mai 1812, târgul Chișinău devine centru administrativ al Basarabiei. Treptat, populația lui sporește considerabil. Drept urmare, orașul Chișinău și-a extins perimetrul și a apărut necesitatea de a ridica noi biserici. Printre bisericile noi, zidite pe parcursul secolului al XIX-lea, se numără și cea cu hramul Sf. Teodor Tiron, existentă și astăzi, a cărei istorie o prezentăm în continuare.

Înălțarea bisericii Sf. Teodor Tiron

La 5 mai 1853, locuitorii sectorului II al orașului Chișinău au înaintat arhiepiscopului Irinarh al Chișinăului și Hotinului o cerere în care au explicat că în sectorul II nu este biserică ortodoxă. În plus, suburbiile Tăbăcăria, Drumul Muncești, Malina Mare, Malina Mică și alte suburbii, cu o populație numeroasă, sunt situate departe de bisericile orașenești. Din care motiv și-au exprimat dorința de a ridica o biserică în acest sector al orașului, cu trei pristoluri, și anume: unul în centru, în numele Adormirii Maicii Domnului, al doilea în dreapta, în numele Sf. Apostoli Petru și Pavel, și al treilea în stânga, în numele Sf. Mucenic Dumitru, precum figura pe planul anexat de ei la cerere, elaborat de arhitectul provincial Nicolae P. Golikov din ordinul guvernatorului militar al Basarabiei, care indicase și locul unde urma să fie înălțată biserică. Totodată, semnatarii cererii au mai adus la cunoștință conducerii eparhiale că ei au reușit să adune 5 000 ruble de argint, 100 stânjeni de piatră și 30 000 bucăți de cărămidă¹.

Supunând discuției cererea, Consistoriul Duhovnesc din Chișinău a decis, iar arhiepiscopul a dispus să se execute următoarele: 1. Să se dea dispoziție protopopului bisericilor din orașul Chișinău, Vasile Purișkevici, să efectueze cercetări în sectorul

II al orașului, împreună cu poliția, pentru a răspunde la aceste întrebări: a) dacă locul ales este convenabil pentru construcția bisericii; b) dacă toți locuitorii sectorului manifestă dorința de a contribui la zidirea bisericii; c) dacă este suficient numărul de enoriași pentru a constitui o parohie deplină; d) dacă locuitorii dispun de mijloace bănești și materiale de construcție pentru înălțarea bisericii; e) Consistoriului să-i fie prezentată lista enoriașilor care urmau să frecventeze viitoarea biserică. 2. De a se informa la guvernatorul militar al Basarabiei dacă nu există impedimente în privința construirii unei noi biserici pe locul ales din sectorul II al orașului².

Arhiepiscopul Irinarh al Chișinăului și Hotinului

Deoarece pentru a construi o biserică era necesar, conform procedurii, de a solicita consimțământul guvernatorului militar al Basarabiei, Consistoriul Duhovnesc din Chișinău a comunicat acestuia, prin adresa din 4 august 1853, semnată de arhiepiscopul Irinarh, despre intenția locuitorilor sectorului II al Chișinăului, formulată în cererea din 5 mai 1853³.

Răspunsul guvernatorului a fost favorabil. În

¹ Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare, ANRM), F. 2, inv. 1, d. 5924, f. 1; F. 208, inv. 1, d. 22, f. 341.

² ANRM, F. 208, inv. 1, d. 22, f. 342-343.

³ Ibidem, f. 344; F. 2, inv. 1, d. 5924, f. 1.

comunicarea sa din 28 august 1853, expeditată pe numele arhiepiscopului Irinarh, el a declarat că în privința acordării permisiunii de a ridica o biserică în sectorul II al orașului nu există nici un obstacol. Mai mult chiar, a ținut el să sublinieze, conducerea regională este gata să sprijine constructorii acestui sfânt locaș prin tot ce este posibil⁴.

Lucrările de zidire a bisericii se desfășurau însă lent. Ele continuau și în primăvara anului 1855, când, la 10 martie, negustorul chișinăuian Anastasie Ciufli a adresat arhiepiscopului Irinarh al Chișinăului și Hotinului o cerere, menționând în ea că în sectorul II al orașului nu este biserică ortodoxă, în timp ce aici sunt mulți creștini ortodocși. Aproape toți dintre aceștia fac parte din parohia bisericii Sf. Gheorghe, față de care unii locuiesc în apropiere, iar alții mai departe. În 1853, locuitorii sectorului II și-au propus să ridice o biserică de piatră, la construcția căreia are și el intenția să participe. Văzând însă că lucrările de înălțare decurg fără succes, din cauza lipsei la orașeni a mijloacelor bănești, el are de gând să construiască pe un teren întins de la capătul străzii Moskovskaia, cu mijloacele proprii, o biserică, al cărei patron să fie Sf. Marele Mucenic Teodor Tiron. Dorința lui era ca lucrările de construcție a bisericii să fie încheiate până la începutul verii, cel puțin, până atunci, să fie ridicați pereții și să fie așezat acoperișul. Anexând la cerere planul viitoarei biserici, întocmit de arhitectul orașului Chișinău, Luca Zaușkevici, negustorul Ciufli a solicitat permisiunea de a iniția construcția ei. El a mai adăugat că drept recompensă pentru ridicarea sfântului locaș nu dorește altceva, decât să i se permită să facă în pridvorul bisericii, la indicația arhitectului, două cavouri – unul pentru înmormântarea sa când va trece în cealaltă lume, iar în cel de-al doilea să fie strămutate de la cimitirul orașenesc din Chișinău rămășițele pământești ale fratelui său Teodor, decedat la 14 octombrie 1854, în numele căruia dorește să fie numită biserică⁵.

Potrivit afirmației primului preot al bisericii Sf. Teodor Tiron din Chișinău Ioan Butuc⁶, Anastasie Ciufli a devenit ctitor al acestei biserici în modul următor. În ajunul morții sale, Teodor Ciufli i-a cerut fratelui său Anastasie să ridice în satul Acui (Ciuflești) din județul Bender o biserică cu hramul Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron, dorință pe care Anastasie

Ciufli imediat a început să i-o îndeplinească. Dar chiar din start intervine o modificare. Sfătuindu-se cu arhiepiscopul Irinarh, Anastasie Ciufli renunță la ideea de a construi biserica în satul Acui și alege pentru ea un loc în raza orașului Chișinău⁷.

Examinând solicitarea negustorului Anastasie Ciufli în cadrul ședinței sale din 16 martie 1855, Consistoriul Duhovnicesc din Chișinău i-a poruncit protopopului bisericilor chișinăuene, Vasile Purișkevici, să-și expună în această privință punctul de vedere⁸. Prin raportul din 20 aprilie 1855, V. Purișkevici a comunicat Consistoriului că, din 1842, când a fost stabilită ordinea parohiilor, populația urbei a crescut, din care cauză este necesar de a ridica două biserici: una în limitele parohiei bisericii Sf. Gheorghe și alta în cele ale parohiei bisericii Sf. Haralambie. Astfel, negustorul de ghilda a II-a Anastasie Ciufli a propus să construiască anume biserica prevăzută spre a fi plasată în perimetrul parohiei bisericii Sf. Gheorghe. Locul ales pentru biserica proiectată este destul de bun, avându-se în vedere distanța până la biserica Sf. Gheorghe și numărul mare al enoriașilor care locuiesc prea departe de această biserică⁹.

La 29 aprilie 1855, audiind raportul lui Vasile Purișkevici, Consistoriul a decis: 1. Să i se ordone protopopului V. Purișkevici să cerceteze pe teren problema împreună cu poliția și să răspundă la întrebările formulate în hotărârea din 1853 a Consistoriului (enumerate mai sus). 2. De a ruga guvernatorul militar al Basarabiei să permită construcția bisericii în sectorul II al orașului Chișinău. 3. De a prezenta spre examinare Comisiei de Construcție a Basarabiei proiectul bisericii anexat la cererea lui Anastasie Ciufli¹⁰.

Fiind expedit la Sankt Petersburg, proiectul bisericii este aprobat de către Direcția Principală a Căilor de Comunicație și Clădirilor Publice, iar la 30 aprilie 1856, și de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse¹¹, încuviințându-se astfel zidirea bisericii. Lucrările de construcție și de înzestrare a bisericii au durat până în 1858, când, pe data de 6 iulie al acestui an, noul locaș sfânt a fost sfințit de către Antonie, proaspătul arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului¹².

⁷ Иоан Бутук, *Кишиневская Теодоро-Тироновская церковь*, în „Кишиневские епархиальные ведомости”, 1875, пг. 4, p. 164.

⁸ ANRM, F. 208, inv. 1, d. 22, f. 348.

⁹ Ibidem, f. 337-338.

¹⁰ Ibidem, f. 352.

¹¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 6502, f. 19.

¹² Иоан Бутук, *op. cit.*, p. 165; Teodor Petrovici, *Monografia bisericii Sf. Teodor Tiron "Ciufli" din Chișinău*, Chișinău, 1933, p. 6.

⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5924, f. 2; F. 208, inv. 1, d. 22, f. 344.

⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 6502, f. 18; F. 208, inv. 1, d. 22, f. 345-347.

⁶ Preotul Ioan Butuc a consemnat că informația i-a fost comunicată de însăși Anastasie Ciufli.

Arhiepiscopul Antonie al Chișinăului și Hotinului

Potrivit descrierii făcută, în 1875, de preotul Ioan Butuc, pereții bisericii, cu grosimea de 2 arșini¹³, erau construiți din piatră fasonată, cupolele – din plăci de piatră și cărămidă arsă. Tencuiala din interior era marmorată, iar acoperișul era făcut din tablă de fier. Deasupra pridvorului se află clopotnița, cu 5 clopote, cel mai mare având 25 de puduri¹⁴. Biserica era împrejmuțată cu un gard de piatră, cu grilaj de lemn. Iconostasul era foarte frumos¹⁵.

Protoiereul Teodor Petrovici susține în cartea sa că, „la început, clădirea bisericii n-a fost așa cum se prezintă astăzi. În vremea aceea biserica era mult mai mică, aproximativ de 3 ori, în comparație cu cea de astăzi. Ea avea forma unei cruci grecești. Arhitectura era în stil bizantin, cu 3 turnuri și 3 cruci, câte una deasupra clopotniței, naosului și altarului. Clădirea a fost făcută din piatră pătrată, tencuită pe dinafară, acoperită cu fier vopsit în verde, după cum era obiceiul pe atunci”¹⁶.

¹³ Arșin (cot) – veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu 0,711 m.

¹⁴ Pud – unitate rusească de măsură pentru greutate egală cu 16,38 kg.

¹⁵ Иоан Бутук, *op. cit.*, p. 159.

¹⁶ T. Petrovici, *op. cit.*, p. 26.

Frații Teodor și Anastasie Ciufli

Din cauza acțiunilor represive întreprinse de autoritățile otomane împotriva mișcării de eliberare națională a grecilor, care a căpătat amploare în timpul revoltei eteriste din 1821, s-a produs un exod al grecilor în Imperiul Rus, mai cu seamă în Basarabia și în orașul Odesa, atât din Grecia, cât și a celor stabiliți în Principatele Române și în Constantinopol.

Printre grecii refugiați în Basarabia se numără și frații Teodor (1796-1854) și Anastasie (1801-1870) ai lui Constantin Ciufli, născuți în târgușorul Țepeľovo din Epir, care se stabilesc pentru totdeauna în această provincie românească anexată la Imperiul Rus. Drept loc de trai aleg Chișinăul, orașul de reședință și important centru comercial al Basarabiei, unde reușesc să se înscrie în tagma negustorească. La 1844, ambii erau negustori de ghilda a II-a din Chișinău¹⁷, în timp ce la 1846, Anastasie Ciufli continua să fie negustor de ghilda a II-a, iar Teodor Ciufli – de ghilda a III-a¹⁸. Desfășurând o activitate comercială susținută și luând în arendă moșii, frații Ciufli acumulează cu timpul un capital considerabil, pe care îl investesc în bunuri imobiliare. Astfel, treptat, ei devin proprietari ale câtorva prăvălii și hanuri din Chișinău. În plus, au ajuns să fie și proprietari funciari, cumpărând de la Constantin Balș, prin actul de vânzare-cumpărare din 25 octombrie 1844, 4 000 de desetine de pământ din componența moșiei Acui¹⁹, situată în județul Bender (Tighina) și învecinată cu satele Batâr, Căinari, Sahaidac. Această moșie este înregistrată în actele vremii cu două denumiri: Acui și Ciuflești²⁰. În prezent, pe fosta moșie a fraților Ciufli este așezat satul Ciuflești, toponim care le-a eternizat numele.

La 18 ianuarie 1865, când fratele său nu mai era în viață, Anastasie Ciufli intră în posesiunea încă a unei moșii, de această dată situată în zona de nord a Basarabiei, și anume în județul Iași (din 1887, județul Bălți), pe care o cumpără de la Alexandru Gh. Balș²¹. Moșia se numea Catranâc sau Alexândreni.

¹⁷ ANRM, F. 302, inv. 2, d. 523, f. 1.

¹⁸ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1245 (Lista negustorilor din orașul Chișinău pe anul 1846), f. 25, 28, 47v.

¹⁹ ANRM, F. 302, inv. 2, d. 523, f. 2.

²⁰ În 1845, ea deja figura cu cea de a doua denumire. Un dosar de arhivă este intitulat astfel: „Cartea de hotărnicie a moșiei Ciuflești, proprietatea negustorilor Teodor și Anastasie Ciufli, din 5 noiembrie 1845” (ANRM, F. 121, inv. 1, d. 134). Mai remarcăm că pe foaia de titlu al registrului, în care au fost trecuți, în 1850, contribuabilii satului Ciuflești, este indicat ca proprietar doar Teodor Ciufli (ANRM, F. 134, inv. 2, d. 207, f. 39).

²¹ ANRM, F. 8, inv. 1, d. 1549, f. 1.

Îmbolnăvindu-se grav, la 14 octombrie 1854 a decedat Teodor Ciufli, în a cărui amintire Anastasie Ciufli ctitorște biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău.

Pentru ctitorirea bisericii și alte acțiuni filantropice, lui A. Ciufli i-au fost decernate înalte decorații guvernamentale rusești, în virtutea cărora i-a fost acordat titlul de cetățean de onoare de viță. Astfel, A. Ciufli a urcat pe o treaptă socială superioară celei negustorești. Cetățenii de onoare de viță constituiau o clasă privilegiată, scutită de impozite, prestații personale, pedepse corporale, iar casele lor erau dispensate de încartiruire.

În acest context semnalăm următorul detaliu. La 24 februarie 1859, guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei, contele Aleksandr Stroganov i-a cerut guvernatorului militar al Basarabiei să-l informeze în mod secret cu privire la confesiunea negustorului de gilda a II-a din Chișinău, Anastasie Ciufli, informația respectivă fiind solicitată de ministrul Afacerilor Interne al Rusiei²². Guvernatorul militar al Basarabiei i-a comunicat demnitarului de la Odesa, prin adresa din 18 martie 1859, că Anastasie Ciufli este de confesiune ortodoxă, nu este scapet și nu face parte nici dintr-o sectă²³.

Anastasie Ciufli s-a stins din viață la 18 septembrie 1870, fiind înmormântat în cavoul din incinta bisericii ctitorită de el, alături de fratele său²⁴.

În 1872, executorii testamentari ai lui A. Ciufli au ridicat în curtea bisericii un monument de marmură, împrejmuit cu grilaj de fier, cu bustul ctitorului fixat pe monument și cu două inscripții în limbile greacă și rusă²⁵, prin al căror text, ce diferă²⁶, este exprimată recunoștința față de binefăcătorul grec A. Ciufli²⁷.

Actele de caritate manifestate de A. Ciufli nu au încetat odată cu decesul lui. Ele au continuat în virtutea dispozițiilor enunțate în cele două testamente pe care le-a lăsat cu privire la distribuirea veniturilor provenite din administrarea proprietăților sale, acestea fiind următoarele: moșile Ciuflești (Acui) și Alexăndreni (Catranâc), cu suprafața totală de 6 878 de desetine, și imobile (casă de locuit, magazine, hotel, han), situate pe străzile Bulgară (numită la fel și astăzi), Gostinaia (actualmente str. Mitropolit Varlaam) și Nikolaevskaia (în prezent str. Columna) din orașul Chișinău²⁸.

În primul testament²⁹, întocmit la 17 aprilie

²² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 7019, f. 1.

²³ Ibidem, f. 2.

²⁴ *Некролог*, în „Кишиневские епархиальные ведомости”, 1870, nr. 19, p. 539-543; Иоан Бутук, *op. cit.*, p. 165.

²⁵ Иоан Бутук, *op. cit.*, p. 166-167.

²⁶ În textul grecesc este indicat că a decedat la 18 septembrie, iar în cel rusesc – 17 septembrie.

²⁷ Textul în rusește de pe monument: Анастасий Константинович Чуфли. Родился в Эпире, в местечко Цепелово 24 января 1801 года, умер в Кишиневе 17 сентября 1870 года. Имя покойного связано будет с вечною о нем памятью настоящих и будущих поколений Бессарабии и Греции. Этот храм, выстроенный покойным достаточно говорит о благочестивом христианине, а капиталы, завещанные в пользу воспитания юношества и призрения больных, побудят многих нуждающихся упоминать в их молитвах благотворителя Анастасия Чуфли.

²⁸ Într-un inventar din 1905 cu privire la proprietățile lui A. Ciufli din sectorul al II-lea al orașului Chișinău, aflate în zona Pieții Noi, la intersecția străzilor Bulgară și Gostinaia, sunt enumerate următoarele proprietăți: 1. O curte situată la colțul străzilor Bulgară și Gostinaia, în perimetrul căreia exista o casă de piatră cu un nivel, acoperită cu olane, care da spre strada Bulgară; o casă de piatră cu două nivele, acoperită cu tablă de fier, așezată la intersecția străzilor Bulgară și Gostinaia; o construcție alăturată cu un nivel. 2. O altă curte, pe strada Gostinaia, în care se afla o casă de piatră cu un nivel, acoperită cu olane (ANRM, F. 78, inv. 1, d. 275, f. 44). Gh. Bezviconi menționează că frații Ciufli și-au clădit case în Chișinău pe strada Carol Schmidt, colț cu strada Tighina (*Din trecutul nostru*, 1934, nr. 5, p. 2).

²⁹ ANRM, F. 65, inv. 1, d. 1325, f. 5-7, 35-37; d. 1326, f. 31-33 (ambele dosare conțin testamentul redactat în limba rusă). Testamentul tradus în limba română: ANRM, F. 1135, inv. 2, d. 3581, f. 1-8; *Testamentul defunctului burghez ereditar de onoare Anastasie Constantinov Cifli*, Chișinău, Tipografia M. Lencovschi, 1927, 13p.

1870, Anastasie Ciufli menționează că este grec de origine din târgușorul Țepelovo, provincia Epir, și, ajuns la o vârstă înaintată, nu are urmași nici în linie descendentă, nici în cea ascendentă. Apoi declară noul testament pe care l-a întocmit la 10 aprilie 1868, în schimbul căruia dă următoarele dispoziții testamentare în privința averii sale: o parte cumpărată, iar alta – moștenită de la fratele său, Teodor Ciufli. După moartea lui toată averea urma să fie pusă la dispoziția executorilor testamentari desemnați de el, și anume: nobilul Dimitrie A. Ciolacu, funcționarul de clasa a X-ea Dimitrie R. Ratco, căminarul Nicolae Nicopulo, funcționarul de clasa a VIII-a Constantin I. Dunca, frații Victor și Ioan Sinadino, funcționarul de clasa a XII-ea Dimitrie I. Camboli și nepotul de văr al lui Anastasie Ciufli, Ioan Teodor Ciufli, care aveau să aducă la îndeplinire stipulațiile din testament atâta timp, până când dintre ei rămâneau în viață nu mai puțin de două persoane, apoi averea trebuia să treacă sub administrarea arhipăstorului Chișinăului și Hotinului, directorului Liceului din Chișinău, primarului orașului Chișinău și a persoanelor împuternicite de către Guvernul Greciei, care intrau în dreptul de executori testamentari ai lui Anastasie Ciufli.

El a dispus ca moșiile și imobilele din Chișinău să fie date în arendă. Din numerar să se expedieze Băncii Naționale a Greciei 4 000 de ruble de argint, care să rămână aici pentru a spori din dobândă atâta timp, cât va exista banca. Procentele de la acest capital să fie date directorului Școlii Politehnice din Atena pentru a le utiliza la dotarea școlii, cu doleanța ca administrația acestei instituții de învățământ să-i înscrie numele printre binefăcătorii și fondatorii școlii. Nepoților de văr Ioan și Constantin Ciufli, fiii lui Teodor Cristofor Ciufli, văr primar al lui Anastasie Ciufli, să li se acorde în primii 6 ani după decesul lui A. Ciufli câte 1 500 de ruble fiecare, iar după aceea – câte 3 000 de ruble anual pe viață. Timp de 6 ani să li se plătească o dată pe an Elenei Caramanjoglo și Ecaterinei Voria, fiicele vărului primar Teodor Cristofor Ciufli, precum și Tarșiței Cacor și Niței Chendro, fiicele varii primare Irina Dimitriev, Mamciu după soț, câte 3 000 de ruble fiecare. Celei de a treia fiică a Irinei Mamciu, Paraschevei Cozma, să i se ofere pe viață câte 600 de ruble anual. Pe veci să fie întreținute patru paturi din Spitalul orașenesc din Chișinău, pentru tratare gratuită a bolnavilor săraci, în care scop să se aloce anual câte 600 de ruble. Pentru totdeauna să se acorde anual Direcției Liceului din Chișinău câte 530 de ruble, sumă care să fie distribuită în calitate de bursă unor doi elevi capabili și silitori dintre orfanii săraci atât pe

parcursul studiilor în liceu, cât și după înscrierea lor la instituțiile de învățământ superior, până la absolvire, elevii respectivi fiind numiți “bursieri ai cetățeanului de onoare de viță Anastasie Ciufli”. Anual și pentru totdeauna să se elibereze bisericii Sf. Teodor Tiron din Chișinău, pe care a construit-o, câte 200 de ruble. Servitoarei Doamna Dașchevici, drept recompensă pentru slujire îndelungată și fidelă, să i se dea o pensie viageră de 200 de ruble anual. Finei lui Anastasie Ciufli, Alexandra, fiica negustorului Ioan Milenco, să i se ofere când se va căsători sau când va atinge vârsta majoratului suma de 500 de ruble. Mai-marilor târgușorului Țepelovo să le fie trimisă suma de 300 de ruble pentru a fi împărțită rudelor de departe ale lui A. Ciufli, dacă acestea aveau să fie în satul Kokuli sau în alte locuri, iar în cazul dacă nu aveau să fie urma ca banii să fie dați săracilor. Să fie achitate toate impozitele pe care le vor datora timp de un an țăranii stabiliți pe moșiile Ciuflești și Alexăndreni. Pe veci să se expedieze anual la dispoziția mitropolitului de Atena, miniștrilor afacerilor interne și afacerilor externe și rectorului Universității din Atena, care vor constitui în acest scop un comitet, câte 3 050 de ruble, sumă care urma să fie repartizată astfel: bisericii Sf. Nicolae din târgușorul Țepelovo câte 50 de ruble, rectorului Universității Elene din Atena câte 1 000 de ruble, rectorului instituției elene de învățământ superior din orașul Ianina, provincia Epir, câte 1 000 de ruble pentru subvenționarea orfanilor săraci și a copiilor din familii sărace, originari din târgușorul Țepelovo, conform deciziei eforilor ai acestei instituții și cu acordul mitropolitului de Ianina, și mai-marilor târgușorului Țepelovo câte 1 000 de ruble pentru a fi distribuite văduvelor sărace și orfanilor, precum și pentru remunerarea permanentă a unui medic, cu obligația să trateze fără plată pacienții săraci. Deoarece A. Ciufli își luase angajamentul să contribuie anual, timp de 10 ani, începând de la 1 octombrie 1867, cu suma de 1 000 de ruble la organizarea Flotei Naționale Elene, el i-a însărcinat pe executorii testamentari să expedieze în continuare această sumă anuală, până la data de 1 octombrie 1877, Comitetului pentru constituirea flotei, existent în Atena. În cazul dacă în urma efectuării plăților sus-menționate și ale altor cheltuieli necesare vor fi solduri din venituri, atunci 1/3 din aceste solduri să fie întrebuințată pentru majorarea numărului bursierilor în liceu și a paturilor în spital, precum și pentru sporirea mijloacelor destinate școlilor din orașul Chișinău, iar 2/3 să fie trimise Comitetului din Atena, care urma să le întrebuințeze pentru sporirea fondurilor destinate Academiei de

Științe din Atena și liceelor grecești care se înființau.

În cel de-al doilea testament, suplimentar, întocmit la 31 iulie 1870, A. Ciufli a specificat că lasă în vigoare prevederile testamentului său din 17 aprilie 1870 și consideră necesar să introducă în el câteva completări, și anume: proprietățile sale să fie date în arendă prin decizia majorității executorilor testamentari; nepotului de văr Ioan Ciufli să i se dea în primii 6 ani după decesul lui A. Ciufli nu 1 500 de ruble, ci 3 000, precum și alte câteva precizări.

Onorându-și obligațiile asumate față de Anastasie Ciufli, executorii testamentari publicau, totodată, în fiecare an, în paginile organului oficial al administrației din Basarabia *Buletinul regiunii* (ulterior, *guberniei*) *Basarabia*, dările de seamă asupra veniturilor și cheltuielilor³⁰.

Din dările de seamă pe anii 1872-1874 aflăm că executorii testamentari i-au dat arhitectului Alexandru Bernardazzi o sumă considerabilă de bani pentru reconstrucția casei lui Anastasie Ciufli.

Este cazul să reproducem în acest context scrisoarea datată cu 25 septembrie 1871, expediată din București de către Ioan (Iancu) Ciuflea, menționat în testamentul moșului său, Anastasie Ciufli: „Iubiții mei domni Sinadinio. Dacă de la pornirea mea din Chișinău nu v-am mai scris, cauza a fost, pe de o parte, intențiunea ce aveam de a mă întoarce cât mai degrabă iarăși acolo, iar pe de alta, mulțimea mea de afaceri familiare cari m-au făcut a ședea mai toată vara la moșie, afaceri de familie atât de importante, încât chiar acuma mă împiedică de a putea veni la Chișinău, după cum aveam intențiunea; din cauza aceasta mă decisei a vă trimite zilele trecute o telegramă prin care vă întrebam dacă este trebuință ca să vin acolo spre a primi revidita mea și a lui frate-meu pe semestru lui septembrie 1871 până la februarie 1872, precum și legatele surorilor mele Elena și Ecaterina, — și prin răspunsul ce mi-ați trimis și pe care l-am primit alaltăieri, am

văzut că încă nu s-a strâns destule capici, dar, având în vedere că-mi va fi imposibil ca în toamna aceasta să pot veni la Chișinău și luând în considerație că până la Sfântu Dumitru posesorii vor plăti posesia lor către Dumneavoastră, și prin urmare se va aduna capici, mi-am luat permisiunea a vă scrii aceasta și a vă ruga ca îndată ce veți primi posesia moșiei să binevoiiți a ne trimite și nouă, adică mie și fratelui meu Costică³¹, suma de 2 250 ruble cuvenite la amândoi pe un semestru, și pentru înlesnirea Dumneavoastră veți trimite chiar ruble de hârtie în scrisoarea recomandată cu adresa de mai jos arătată, pe care noi primindu-le, Vă vom trimite în grabă dovadă legalizată în toată regula, de a lor primire pentru regula contabilității Dumneavoastră. Iar în ceea ce privește legatele surorilor mele, dacă până la Sf. Dumitru se va aduna parale mai de prisos, atunci eu v-aș ruga ca să trimiteți și legatele surorilor, este de prisos a vă mai spune că sunt îndestul de întrebuințate de parale și că le veți face mare bine cu trimiterea lor. Iubitu Victor a avut ocaziunea a se convinge personal de pozițiunea surorii mele Elena. Dacă veți fi dispuși a le face această bunătate, atunci tot eu mă oblig a vă trimite dovezile de primirea legatelor în toată regula și după toate formele. I. Ciuflea, strada Belvedere, nr. 58, București”³².

ДУШЕПРИКАЖИКИ
ПО ИМУЩЕСТВУ
ПОЛ. ПОЛ. ПРАВИЛНИ
А. Е. ЧУФЛИ.

№ 304
Июль 25-го 1871 года.
Г. Кишинев.

Господину Директору Кишиневской Губернии,

На основании Вашего Предосведомительства
мы 25-го Сентября нынешнего года доп. № 304, имеем
решить уведомить: что в течение 6 мес. с 1-го сего 30-го
мы поспешим к Вам в Кишинев. По Писембургскому М.
ваше Директорское Предание оно оказавшее руковод.
Дважды в неделю. Вспомогатель. Уведомитель.
А. Е. Ч. Губерн. Кишинев. Губернии.
Директорский Д. Тамара Ч. Ч. Ч.

³⁰ Menționăm unele numere ale acestei publicații: *Бессарабские областные* (din 1873, *губернские*) *ведомости*, 1872, nr. 33; 1873, nr. 73; 1875, nr. 33; 1877, nr. 39; 1878, nr. 44; 1884, nr. 121, 122, 123; 1884, nr. 127; 1885, nr. 71; 1902, nr. 3 (dare de seamă generală cu privire la administrarea averii lui A. Ciufli pe anii 1870-1899); 1903, nr. 31, 44; 1904, nr. 51, nr. 60 (dare de seamă generală pe anii 1870-1904); 1905, nr. 15. ANRM, F. 65, inv. 1, d. 45 (conține dările de seamă pe anii 1870-1904; dosarul cuprinde mai multe numere de ziar în care sunt prezente dările de seamă).

Prin scrisoarea din 1 august 1874, adresată lui Sina-

³¹ Într-un act din 2 aprilie 1905 se menționează: „Constantin Ciuflea, colonel în rezerva armatei române, domiciliat în București, strada Știrbei-vodă, nr. 76, fiul decedatului Teodor Cristofor Ciuflea și nepot al lui Anastasie Ciufli” (ANRM, F. 78, inv. 1, d. 275, f. 1).

³² ANRM, F. 794, inv. 1, d. 1, f. 1-2 (scrisoare originală, scrisă în română).

dino, Iancu Ciuflea își cerea scuze dacă a „întârziat cu trimiterea chitanței de primirea pensiunii viagere pe semestru martie-septembrie 1874”. Totodată, îl mai înștiința că, odată „cu terminarea drumului de fier Iași-Chișinău, ne vom vedea mai deseori”³³.

La începutul secolului al XX-lea, rămăseseră în viață doar trei executori testamentari din cei opt desemnați de Anastasie Ciufli: Constantin Dunca și frații Victor și Ioan Sinadino. În decembrie 1904 decedează Victor Sinadino, iar la 8 aprilie 1905 – Ioan Sinadino. După decesul lor a fost creat un Comitet de Administrare a Averii lui Anastasie Ciufli, format din următorii membri: arhipăstorul Eparhiei Chișinăului și Hotinului, în calitate de președinte, directorul Liceului din Chișinău, primarul orașului Chișinău, un mandatar al Guvernului Greciei și Constantin Dunca³⁴.

Rapoarte financiare referitoare la gestiunea averii lui Anastasie Ciufli s-au tipărit în continuare³⁵.

Potrivit raportului pe anul 1915, la 1 ianuarie 1915, averea lui A. Ciufli cuprindea următoarele bunuri imobiliare: 1. 3 684 de desetine de pământ din moșia Catranâc, situată în județul Bălți, plasa Fălești. 2. 3 204 de desetine de pământ și pădure din moșia Acui (Ciuflești), situată în județul Bender, plasa Căinari. 3. Construcții din piatră, cu loc de curte, aflate în sectorul al II-lea al orașului Chișinău, pe străzile Bulgară și Gostinaia³⁶.

³³ Ibidem, f. 15.

³⁴ ANRM, F. 65, inv. 1, d. 1325, f. 303.

³⁵ Денежный отчет администрации по имуществу потомственного почетного гражданина А.К. Чуфли за 1915 год, Кишинев, Типография Г.Ю. Волна, 1916; Денежный отчет администрации по имуществу потомственного почетного гражданина А.К. Чуфли за 1919 год, Кишинев, Типография Г.Ю. Волна, 1920, 20 pag.

³⁶ Денежный отчет администрации по имуществу потомственного почетного гражданина А.К. Чуфли за 1915 год, Кишинев, 1916, p. 6.

În cadrul ședinței din 31 iulie 1920, aplicând prevederile Legii privind reforma agrară din 1919, Comisia Județeană Bălți de Expropriere și Împroprietărire a decis să exproprieze în întregime moșia Catranâc-Alexândreni din plasa Fălești, proprietatea lui Anastasie Ciufli, cu suprafața de 3 663 de desetine (4 001 hectare), trecând-o în Fondul Imobiliar Basarabean al Statului³⁷.

Celelalte proprietăți ale lui A. Ciufli au fost gestionate și în continuare de un comitet de administrare. S-a păstrat următorul proces-verbal din 10 octombrie 1940 al comitetului respectiv: „Subsemnații, membri ai Comitetului Fundației Filantropice A.C. Ciufli, cu sediul în Chișinău, fiind convocați de către P. S. Efrem Tighineanu, locotenent de arhiepiscop al Chișinăului, în mănăstirea Antim din București, spre a lua cunoștință de situația de azi atât a bunurilor, cât și a Comitetului de conducere al acestei fundații, constatăm: 1. Pe ziua de 28 iunie 1940, orașul Chișinău, în care se află sediul și bunurile Fundației A.C. Ciufli, a trecut din stăpânirea românească în cea a statului sovietic, rămânând pe loc și întreaga arhivă a fundației. 2. Evacuarea orașului făcându-se fără prevenire și în mod urgent, nu s-a putut da nici o delegație pentru administrarea mai departe a bunurilor numitului așezământ, rămase acolo sub noua stăpânire. Având în vedere cele de mai sus, cum și faptul că toți membrii comitetului se află, în prezent, în România; considerând că, în situația de astăzi, actualul comitet nu-și mai poate exercita funcția de administrare a tuturor bunurilor Fundației A.C. Ciufli, în conformitate cu prevederile statutului lor, hotărâm: 1. Pe viitor activitatea Comitetului să se limiteze – în conformitate cu spiritul testamentului lui A.C. Ciufli – numai în ceea ce privește bunurile transportate în România, degajând răspunderea sa de la tot în ceea ce privește administrarea bunurilor care se găsesc în Basarabia. 2. Să se întocmească o situație de toate bunurile Fundației A.C. Ciufli, aflate azi pe teritoriul României libere și, deci, în grija și răspunderea actualului Comitet. În acest scop, se delegă domnul consul al Greciei, St. Laskaris, și domnul profesor Harea, fost director al Liceului B.P. Hasdeu din Chișinău. 3. Să se propună guvernelor român și grec ca să se împartă rentele și sumele depuse la Banca Românească în proporție de 2/3 pentru guvernul grec și 1/3 pentru guvernul român. Aceste bunuri vor fi întrebuințate conform spiritului testamentar”³⁸.

Prin scrisoarea din 12 ianuarie 1942, V. Harea l-a

³⁷ ANRM, F. 110, inv. 1, d. 1560, f. 29.

³⁸ ANRM, F. 1135, inv. 2, d. 128, f. 1.

informat despre următoarele pe arhiepiscopul Efrem Tighineanul: „Liceul *B.P. Hasdeu* figura ca legatar al Fundației *A.C. Ciufli*, condusă de un Comitet compus din Î.P. Sfinția Voastră ca președinte, primarul municipiului Chișinău, directorul liceului nostru și un delegat al guvernului grec ca membri. În 1940, la evacuarea Basarabiei, o parte din averea Fundației, în titluri, depusă la *Banca Românească*, a fost salvată. În București, Comitetul Fundației, adunat, hotărâse să continue administrarea averii rămase”. Totuși, în acest timp când se aflau deja la Chișinău, a notat în continuare V. Harea, aici „rămânea „terenul, unde altădată se ridicau clădirile Fundației, precum și câteva magazii”³⁹.

În primăvara anului următor, V. Harea, deținând în continuare funcția de director al Liceului *B.P. Hasdeu* din Chișinău, i-a prezentat arhiepiscopului Efrem Tighineanul următorul proces-verbal, pe care l-a semnat împreună cu Eugenia Crușevan: „Subsemnatul, în calitate de membru al Fundației *A.C. Ciufli*, împreună cu domnișoara avocat eparhial, Eugenia Crușevan, la 8 aprilie 1843, ne-am deplasat la imobilul Ciufli din Chișinău, str. Carol Șmidt, nr. 62, pentru a face constatări de cine și pe ce bază este ocupat restul din imobilul rămas în urma dezastrului bolșevic. Am constatat că primul apartament, compus din patru camere și o bucătărie, iar în curte două grajduri și două beciuri, este ocupat de hangiul Pavlov, din 3 septembrie 1941, fără contract și fără a plăti cuiva prețul folosinței. Pentru a justifica ocuparea imobilului, Domnia sa ne-a prezentat două adrese ale Primăriei Municipiului Chișinău: una din 3 septembrie 1941, cu care se aprobă d-lui Pavlov, în mod provizoriu, deschiderea unui han, și a doua din 9 septembrie 1941, prin care i se face cunoscut că imobilul este proprietate particulară, și anume a Fundației *A.C. Ciufli*. Prin urmare, cu aceste două adrese Pavlov nu poate justifica deținerea imobilului. Optăm pentru evacuarea lui Pavlov. A doua despărțitură din imobil, alături de hanul lui Pavlov, este ocupată de doamna Alexandra Stănescu și reprezintă o mică cameră și un grajd, împreună cu loc de curte. După declarația doamnei Stănescu, ea a închiriat imobilul în 1937, cu contract scris, pe termen de șase ani. Imobilul se compunea din 18 camere, care serveau ca hotel și han. A făcut reparații conform contractului, în sumă de 150 000 de lei. Odată cu distrugerea de către bolșevici a imobilului, a ars și toată averea d-sale, astfel a rămas o femeie săracă”⁴⁰.

La ședința din 12 noiembrie 1943 al Comitetului

de Administrație al Fundației *A.C. Ciufli* au fost prezenți: arhiepiscopul-locotenent Efrem Tighineanul, în calitate de președinte, și membrii: primarul municipiului Chișinău, colonel A. Dobjansky, directorul Liceului de Băieți *B.P. Hasdeu*, V. Harea, econom-stavrofor Vlad Burjăveanu (Burjacovschi) și domnișoara avocat E. Crușevan⁴¹.

Așadar, Anastasie Ciufli, grec din Epir, și-a pus averea pe care a acumulat-o în Basarabia în slujba societății din această provincie românească și a celei din Grecia. Este semnificativă în această ordine de idei următoarea formulare din textul rusesc de pe monumentul lui A. Ciufli instalat lângă biserica pe care a ctitorit-o în Chișinău: „Numele răposatului va exista pe veci în amintirea generațiilor actuale și viitoare ale Basarabiei și Greciei”.

Contribuind în mod substanțial, alături de alți greci stabiliți în Basarabia, la prosperarea Greciei, Anastasie Ciufli merită toată recunoștința din partea posterității țării sale de origine.

Secvențe din viața bisericii până în 1944

Deoarece prin decretul sinodal din 30 aprilie 1856 lui A. Ciufli i s-a acordat dreptul de a-i strămuta osemintele fratelui său mai mare, în ziua de 4 aprilie 1859 a avut loc procesiunea de reînhumare. Rămășițele pământești ale lui T. Ciufli au fost așezate în cavoul din incinta bisericii, situat în partea de mijloc a locașului, lângă peretele din dreapta⁴². Tot în acest cavou a fost înmormântat și Anastasie Ciufli, care a decedat la 18 septembrie 1870. Ritualul de înmormântare a ctitorului acestei biserici, care s-a desfășurat în ziua de 20 septembrie 1870, a fost oficiat de arhiepiscopul Antonie al Chișinăului și Hotinului și mitropolitul grec Ierotei⁴³.

În 1872, precum s-a menționat deja mai sus, în curtea bisericii a fost instalat monumentul de marmură cu chipul lui Anastasie Ciufli. Tot în acest an, în naos, în partea dreaptă de la intrare, deasupra cavoului, a fost fixată o placă de marmoră, cu text scris în rusește, indicându-se anii de naștere și de deces ai celor doi frați Ciufli. O altă placă, de bronz, a fost fixată pe peretele din partea de sud-vest, vizavi de altar, cu următoarea inscripție în rusește: „Acest locaș este ridicat cu mijloacele bănești ale lui Teodor și Anastasie Ciufli”.

Pe data de 18 iunie 1875, parohul Ioan Butuc a raportat conducerii eparhiale că la începutul acestei

⁴¹ Ibidem, f. 18. Într-un act din februarie 1944, comitetul respectiv este numit astfel: Comitetul Fundației Testamentare *A.C. Ciufli* (ANRM, F. 1135, inv. 2, d. 1764, f. 16).

⁴² И. Бутык, *op. cit.*, p. 165.

⁴³ Ibidem.

³⁹ Ibidem, f. 23.

⁴⁰ Ibidem, f. 29.

luni, enoriașii au cumpărat pentru biserică un clopot cu greutatea de 50 de puduri, care, fiind instalat, a fost sfințit în ziua Sfintei Treimi⁴⁴.

În articolul său despre biserică, publicat în 1875, preotul Ioan Butuc a notat că serviciile divine sunt oficiale în limba slavă bisericească⁴⁵. Peste doi ani, citim într-un document din epocă, slujbele se făceau în limba rusă⁴⁶.

Prin procesul-verbal din 22 martie 1877, Secția Construcții a Cărmuirii Guberniale a Basarabiei a aprobat proiectul privind efectuarea lucrărilor de prefacere a bisericii Sf. Teodor Tiron, elaborat de arhitectul orașului Chișinău, Alexander Bernardazzi, și prezentat, la 17 martie 1877, de către Consistoriul Duhovnicesc din Chișinău⁴⁷. Drept consecință, în 1877 au fost realizate lucrările de reconstruire, în urma cărora biserica a fost lărgită. Mijloacele bănești necesare pentru realizarea acestei reconstrucții au fost puse la dispoziție de către epitropul bisericii, Iosif Zvonciukov, și enoriași⁴⁸. Autoritățile bisericești au dat o apreciere cuvenită acestei contribuții. Prin decizia din 8-19 februarie 1878, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse a binecuvântat și a acordat diplome persoanelor din cler și din rândul mirenilor din Eparhia Chișinăului și Hotinului care aveau merite față de biserică. Printre aceste persoane s-au numărat și parohul bisericii Sf. Teodor Tiron din Chișinău, Ioan Butuc, preotul acestei biserici Petru Donici, epitropul acestei biserici Iosif Zvonciukov și enoriașii bisericii nominalizate⁴⁹.

Prin actul de vânzare-cumpărare din 10 iulie 1879, biserica a cumpărat de la Sava Vlahov două case situate pe strada Svecinaia⁵⁰. În una dintre ele, până în anul 1893, a locuit preotul Petru Donici, după care, până în 1917, a servit drept local pentru școala bisericească parohială. În cea de a doua locuia cântărețul⁵¹.

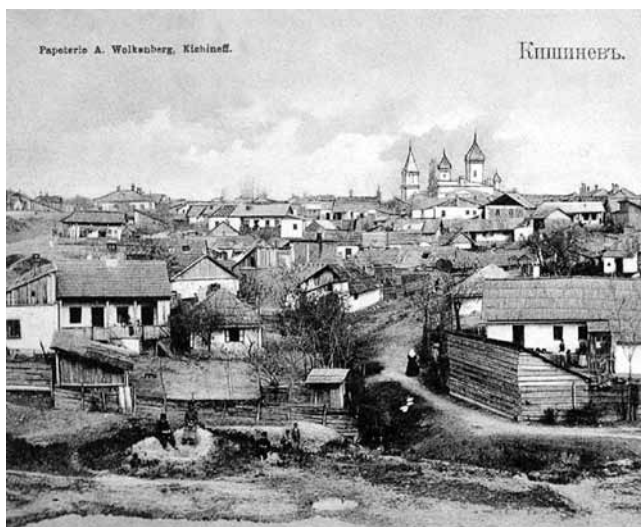
În 1880, parohia bisericii Sf. Teodor Tiron cuprindea următorul număr de curți⁵²:

Categoria socială	Numărul de curți	Persoane de sex masculin	Persoane de sex feminin
Militari	30	120	118
Funcționari	7	30	49
Mic-burghezi	225	903	911
În total	263	1053	1078

În limitele parohiei locuiau și 298 de rascolnici.

În 1880, pe lângă biserică a fost instituită o bibliotecă, a cărei fond de carte a fost încuviințat de către Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse și cenzura duhovnicească⁵³.

La 11 aprilie 1880, Secția Construcții a Cărmuirii Guberniale a Basarabiei a acceptat „proiectul cu privire la încheierea lucrărilor de construcție a bisericii *Ciuflea*”, întocmit de arhitectul eparhial Siroțiński⁵⁴. Fiind demarate în urma procedurii de aprobare a proiectului, lucrările de reconstrucție, realizate cu scopul de a lărgi locașul sfânt, au fost duse la bun sfârșit, după toate probabilitățile, în anul următor. Ritualul de sfințire a bisericii, după noua modificare arhitectonică intervenită, s-a produs în ziua de 29 noiembrie 1881, el fiind oficiat de arhiepiscopul Pavel Lebedev al Chișinăului și Hotinului⁵⁵.

În 1891, înfăptuindu-se o reparație capitală a bisericii, a fost pusă o podea nouă. Deoarece nivelul dușumelei s-a dovedit a fi mai jos cu jumătate de metru față de cel al dușumelei precedente, a apărut necesitatea de a muta prestolul în alt loc. Cu această ocazie a fost instalată o catapeteasmă nouă, cea veche fiind donată bisericii episcopale din Ismail. După încheierea reparației, biserica a fost sfințită, eveniment care s-a produs în ziua de 21 iulie 1891⁵⁶.

⁴⁴ Кишиневские епархиальные ведомости, 1875, nr. 15, p. 285-286.

⁴⁵ И. Бутук, *op. cit.*, p. 160.

⁴⁶ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 77, f. 122v.

⁴⁷ ANRM, F. 6, inv. 4, d. 13.

⁴⁸ T. Petrovici, *op. cit.*, p. 26.

⁴⁹ Кишиневские епархиальные ведомости, 15-30 iunie 1878, nr. 12, p. 160.

⁵⁰ În perioada administrării românești, strada respectivă s-a numit A. Sturdza, iar aceste două case au avut numerele 19 și 21.

⁵¹ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 210, f. 1; T. Petrovici, *op. cit.*, p. 28.

⁵² ANRM, F. 208, inv. 12, d. 87, f. 143v.

⁵³ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 157, f. 204.

⁵⁴ ANRM, F. 6, inv. 4, d. 2167, f. 30.

⁵⁵ Кишиневские епархиальные ведомости, 1881, nr. 24, p. 1168; T. Petrovici, *op. cit.*, p. 26.

⁵⁶ T. Petrovici, *op. cit.*, p. 26.

În anii 1924-1928, epitropia bisericii a construit în curtea bisericii, alături de stradă, o sală parohială de 12 metri în lungime și 6,5 metri în lățime, cu pereții de piatră și acoperișul din olane, ea fiind destinată pentru oficiul parohial, organizarea conferințelor cu ocazia sărbătorilor și alte necesități. Alături de sala parohială a fost zidită o locuință cu lungimea de 4 metri și lățimea de 6 metri, compusă dintr-o cameră și un antreu, destinată pentru traiul unei bătrâne care locuia în căminul parohial. Prezența acestei locuințe se explică prin faptul că, inițial, căminul parohial fuseseră proiectat să fie construit la nord de sala parohială. În cele din urmă s-a renunțat la proiectul respectiv, fiind ridicată doar o singură locuință. Drept urmare, azilul a fost construit în capătul curții, din piatră și acoperit cu olane, fiind constituit din trei clădiri, care însumau 11 locuințe, cu câte 1-2 camere⁵⁷.

O altă reparație serioasă s-a desfășurat în 1928, în timpul căreia a fost înlocuit acoperișul din fier negru, care trebuia vopsit peste fiecare 3-4 ani, cu unul din fier alb, galvanizat⁵⁸.

În 1933, cu ocazia jubileului de 75 de ani de la construirea bisericii, Consiliul parohial a întreprins o reparație capitală. A fost zugrăvit din nou interiorul bisericii, cu vopsele de ulei și clei, în stil bizantin și

românesc, misiune care a fost încredințată pictorilor Grigore Filatov, Ion Protcenco, Teodor Mantaluța și Serghie Liubinețchi. În partea exterioară a locașului a fost reînnoită tencuiala și s-a dat cu var⁵⁹.

Serviciile divine, consemnează protoiereul Teodor Petrovici în cartea sa despre biserică, apărută în 1933, erau oficiate „zilnic de către preoții parohiali, câte unul săptămânal, începând sâmbătă seara cu privegherea Duminicii. Acest obicei se păstrează din timpul când paroh era preotul Ioan Butuc, care a introdus această ordine.

Slujbele se fac în limbile română și slavonă.

Serviciul divin se oficiază după tipic. Servicii deosebite se fac în ziua Adormirii Maicii Domnului, când se scoate în mijlocul bisericii Sf. Aer al adormirii, punându-se pe un mormânt special, unde rămâne până la odovania praznicului, apoi în fiecare vineri, după liturghie, acatistul Maicii Domnului – Bucuria tuturor scârbiților și sfințirea apei, iar duminică seara acatistul acoperemântului Maicii Domnului, înaintea copiei icoanei Maicii Domnului din Hârbovăț.

Biserica are cor înființat în anul 1920 de către protoiereul T. Petrovici. El cântă în fiecare duminică și de sărbători. Corul este organizat din elevi. În prezent biserica este întreținută cu ajutorul Primăriei orașului”.

La 28 iunie 1940, ca rezultat al transpunerii în practică a stipulațiilor Tratatului sovieto-german din 1939, numit și Pactul Ribbentrop-Molotov, trupele sovietice invadează Basarabia și instaurează diabolicul regim totalitar stalinist, care s-a menținut pe parcursul unui an. Pe lângă șirul de transformări radicale de ordin politic, social, economic, cultural ce au fost înfăptuite, autoritățile sovietice de ocupație au cauzat importante prejudicii morale și materiale bisericilor din Basarabia.

După izgonirea, în vara anului 1941, a sovieticilor, în Basarabia revine administrația românească.

La 1942, funcția de paroh al bisericii Sf. Teodor Tiron o exercita preotul Ioan Erhan. În această calitate el a semnat inventarul bunurilor bisericești, întocmit în anul respectiv, pe care îl reproducem în continuare (între paranteze este indicat numărul de exemplare)⁶⁰.

1. Veșminte sacre: Veșminte pentru sfânta masă (6), catapetesme (4), veșminte preoțești (15), stihare diaconești (4), stihare (cămașă) preoțești (7), acoperimente pentru sfintele vase (4).

⁵⁷ Ibidem, p. 29.

⁵⁸ Ibidem, p. 27.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ ANRM, F. 1135, inv. 2, d. 537, f. 10-13.

2. **Vase sacre:** un atofor de argint în sicriu de sticlă (1), cruci de mână (6), mirnițe de metal și lemn (2), potire de argint aurite (2), stelute de argint (2), discuri de argint (2), lingurițe de argint (3), copii (sulite) de metal (2), pahare mici de argint (3), talgere mici de argint (4), vas de metal pentru miruit (1), sfeșnice de masă, de metal alb (2), litier de metal (1), cununii de metal (4), cădelnițe de argint și metal (4), tablă de alamă (3), vas pentru agheasmă (1), lavoar smălțuit (1), cristelniță de alamă (2), candelabru cu 7 lumânări (1), sfeșnice de alamă: mari și mici (31), vas de lemn pentru agheasmă (1), policandru cu 24 de lumânări (1), candelă de argint (7), candelă de metal a câte 3 pahare (4), candelă de metal a câte 1 pahar (32), candelă mari cu sfeșnice (3), tablă de lemn (1), lumânări de metal (12), policandru cu 12 de lumânări (1), sfeșnic de mână pentru Paște (1).

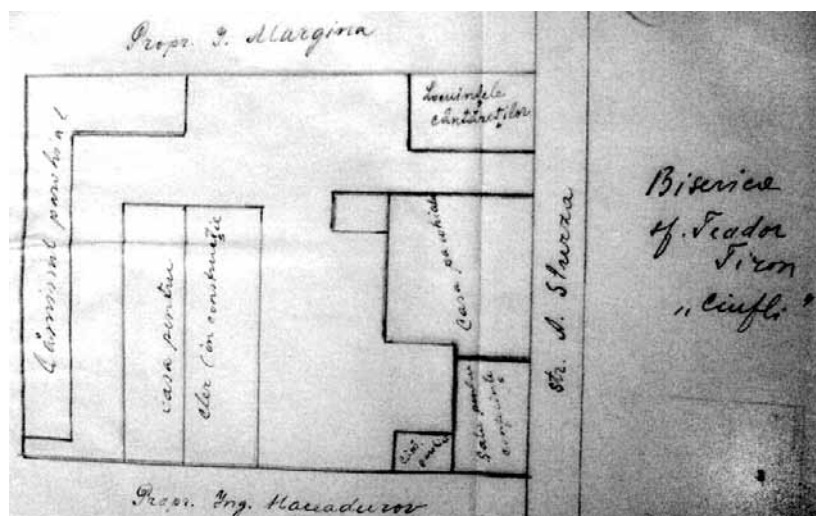
Icoane: Icoana Mântuitorului, în chivot (1), icoana Sf. Vasile și Ioan Botezătorului (1), icoană cu Isus Hristos Pătimitorul (1), icoana Mântuitorului Sf. Teodor, Antipa și Mina (1), icoana Maicii Domnului, pe tumbă (1), cruce situată pe tumbă (1), icoana Domnului Isus Hristos (1), icoana Sf. Eugraf și Anastasie (1), icoana Domnul Isus Hristos, de argint (1), rame cu postament pentru icoane (2), icoana de argint Sf. Ilie-Cristina (1), icoana Sf. Gurie, Samon, Avivae, de argint (1), icoane ale 12 sărbători domnești (12), tâmplă (catapetasma), cu 23 icoane icoana Maicii Domnului, de metal, atârnată (1), icoana Maicii Domnului și Isus Hristos (1), icoana Sf. Teodor Tiron și Isus. (2), icoana Tuturor Sfinților, în chiot (1), icoana Ioan Botezătorul, în chiot (1), icoana Adormirea Maicii Domnului, în chiot (1), icoana Trei Ierarhi, cu postament (1), icoana Sf. Ilie și Elena, cu postament (1), icoana Sf. Ștefan și Ana, cu postament (1), icoana Sf. Nicolae, în chiot (1), icoana Schimbarea la Față, în chiot de stejar, cu dulap și icoane (1), icoana Sf. Gheorghe și Dimitrie (1), icoana Sf. Mina și Parascheva (1), icoana Sf. Anastasia și diaconul Ștefan (1), icoana Sf. Teodor Tiron și Strat. (1), icoana Sf. Nicolae, în chiot (1), icoana Sf. Nicolae, în ramă (1), icoana Domnul Isus Hristos, Maica Domnului și Sf. Nicolae (1), icoana Maicii Domnului și Sf. Pantelimon (1), icoana Maicii Domnului (3), tablou cu diferite scene religioase (1), icoana Sf. Antonie și Teodosie (1), icoana mucenica Varvara, în chiot (1), icoana cuviosul Serafim, în chiot (1), icoana cuvioasa Parascheva, în chiot (1), icoana Mântuitorul în grădina G. (1), icoana Sf. Constantin și Elena (1), icoana Sf. Serafim (1), icoana Botezul

Domnului, în chiot (1), icoana Sf. Epitaf, în ramă (1), icoana Sf. Arhanghel Mihail și Apostolul Pavel (1), icoana aflarea capului Sf. Ioan (1), icoana Maicii Domnului, în chiot (1), icoana Mormântul Maicii Domnului, cu Epitaf și icoane alografie: Isus Hristos și Maica Domnului (4), icoana Crucea și Golgota (1), icoana Sf. Teodor Tiron și Anastasie (1), icoana Sf. Pantelimon, în chiot (1), epitaf Adormirea Maicii Domnului (1), icoana cuvioasa Parascheva, în ramă (1), o candelă cu trei păhăruțe (seraf.), icoana Sf. Teodor Tiron, în ramă (1), clopote (6).

3. **Cărți rituale:** Evangheliile (5), liturghie (1), agheasmatar (trebnic) (3), carte de Tedeum (1), acatist la mai mulți sfinți (6), liturghie (1), triodul postului mare (1), minei comun (1), acatistul Învierii și Sf. Teodosie (2), apostolul (1), acatistul Sf. Pantelimon și Maria (2), mineie a sărbătorilor (2), viețile sfinților (1), agheasmatar (1), cartea *Cazaniile* (1), triodul Sf. Paște (1), minei a sărbătorilor (1).

4. **Mobilier:** Prașore de alamă (4), o cruce de metal, un postament pentru morți, de lemn, un proscomiater (jertfelnic) de stejar, în formă de balaohan, un dulap mic, de lemn, pentru veșminte, un dulap mare de lemn pentru păstrarea obiectelor de ritual, un analog cu dulap pentru cărți, patru analoguri de lemn în naos, trei dulapuri de lemn pentru arhivă, două mese mari, de lemn, pentru prinoase, două mese mici, de lemn, pentru parastas, o tejghea de lemn pentru lumânări, o tejghea pentru vânzarea prescurilor, trei scaune simple (taburet), un dulap mare, de lemn, pentru veșminte, un portret al ctitorului bisericii Anastasie Ciufli, o năsalie pentru morți, un preș de lână, de 20 m. lungime, un preș de cocos, de 17 m. lungime, patru bănci de lemn, în naos.

În iunie 1944, pe lângă biserica Sf. Teodor Tiron se afla sediul protopopiei, în cadrul căreia, în acest timp, activa preotul Teoctist Procopan⁶¹.

Școala bisericească parohială

La 1 decembrie 1885, în casa parohială din curtea bisericii Sf. Teodor Tiron a fost deschisă o școală bisericească parohială, care era susținută financiar din bugetul bisericii⁶². Predarea se efectua, evident, în limba rusă, ca și în toate instituțiile de învățământ din Basarabia pe parcursul dominației țariste.

Primul învățător de religie, desemnat la 10 septembrie 1885⁶³, a fost protoiereul Ioan Butuc.

În anul de studiu 1887/1888, cei 60 de elevi (55 de băieți și 5 fete, inclusiv 1 băiat și 3 fete de confesiune romano-catolică), înscriși la școală, au fost instruiți de preotul Petru Donici (învățător de religie) și Andrei Pavlenco⁶⁴.

Din 1893 și până în 1917, școala a avut drept sediu casa de pe strada Svecinaia, cumpărată în 1879, în care a locuit preotul Petru Donici⁶⁵.

În anul de învățământ 1894/1895, școala era frecventată de 67 de băieți și 7 fete, pe care îi învățau protoiereul Ioan Butuc și Andrei Pavlenco, ultimul fiind absolvent al școlii duhovnicești⁶⁶.

La 26 iunie 1898, dascălul Teodor Grippa este numit în funcția de cel de-al doilea învățător al acestei școli⁶⁷.

În 1903, posturile de învățător le ocupau: protoiereul Ioan Butuc, care continua să predea religia, și Andrei Pavlenco⁶⁸.

În 1904, școala avea 65 de elevi (55 de băieți și 10 fete)⁶⁹.

Protoiereul I. Butuc și A. Pavlenco dețineau funcția de învățător și în 1906, școala fiind frecventată în acest an de 54 de băieți și 12 fete⁷⁰.

În 1907, la această școală erau înscriși 61 de elevi⁷¹.

De la 2 septembrie 1910, director al școlii și învățător de religie a devenit preotul Teodor Petică⁷².

Școala a funcționat până în 1917, când a fost închisă⁷³.

Pe data de 3 decembrie 1917, în incinta acestei școli s-a desfășurat adunarea reprezentanților Societății Grecești din Basarabia, în cadrul căreia Pantelimon Sinadino a fost ales deputat în Sfatul Țării – organul legislativ al Basarabiei⁷⁴.

Ospătăria parohială

A fost organizată în 1915, cu scopul de a acorda ajutor alimentar enoriașilor săraci. La 1933 era condusă de Comitetul parohial de binefacere, de un epitrop, o conducătoare și o supraveghetoare.

Masa era pregătită în fiecare duminică și în zilele de sărbătoare, pentru circa o sută de persoane, care își aveau domiciliul în limitele parohiei bisericii Ciuflea. Ospătăria funcționa într-o clădire mică și incomodă din curtea bisericii, amenajată în 1919 special pentru o asemenea menire. Ea dispunea de mobilier și veselă, fiind întreținută exclusiv din donațiile enoriașilor binefăcători.

Pe lângă ospătărie activa și o prescurărie⁷⁵.

Societatea de Trezie de pe lângă biserica Sf. Teodor Tiron

Societatea respectivă a fost întemeiată la 24 noiembrie 1919⁷⁶, înregistrată de către Tribunalul

⁶⁹ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 157, f. 204.

⁷⁰ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 168, f. 42.

⁷¹ Справочная книга Кишиневской епархии на 1907 год, Кишинев, 1907, p. 79.

⁷² ANRM, F. 208, inv. 12, d. 210, f. 8.

⁷³ T. Petrovici, op. cit., p. 31.

⁷⁴ ANRM, F. 727, inv. 2, d. 41, f. 218. În 1908, funcția de președinte al Societății Grecești din Basarabia o exercita C.I. Dunca, iar în calitate de membri ai consiliului de conducere erau: I.E. Capitanopulo, A.V. Sinadino, Gheorghiu și Hristodulo-Finiti (Друг, 20 octombrie/2 noiembrie 1908, nr. 268, p. 2).

⁷⁵ T. Petrovici, op. cit., p. 29.

⁷⁶ ANRM, F. 171, inv. 2, d. 3447, f. 13; T. Petrovici, op. cit., p. 30.

⁶¹ Paul Mihail, *Jurnal (1940-1944) și corespondență*, București, 1998, p. 211.

⁶² Кишиневские епархиальные ведомости, 1888, nr. 24, p. 899.

⁶³ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 147, f. 8v.

⁶⁴ Кишиневские епархиальные ведомости, 1888, nr. 24, p. 899.

⁶⁵ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 210, f. 1; T. Petrovici, op. cit., p. 28.

⁶⁶ Кишиневские епархиальные ведомости, 1895, nr. 17, p. 286.

⁶⁷ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 147, f. 16.

⁶⁸ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 152, f. 1.

județului Chișinău la 6 decembrie 1919. Membrii fondatori ai societății: preotul Teodor Petrovici, Alexandru Botezatu, Gheorghe Cordanet, A. Svetlinski, Teodosie Levițchi, Nicolae Alexandrov, A. Dracev și I. Siazov⁷⁷.

Potrivit statutului⁷⁸, societatea avea drept scop să propage în parohie ideea treziei „prin curmarea patimilor beției, fumatului și înjurăturilor”. Acest scop urma să fie realizat prin oficierea slujbelor bisericești, tedeumurilor, organizarea unor matinee, lecturi, conferințe, serbări, concerte, serate, șezători, cercuri școlarești, excursii și ale altor manifestări culturale, deschiderea unei ceainării, a unui bufet sau ospătării fără băuturi alcoolice, a unei biblioteci.

În 1925, Societatea de Trezie era compusă din 46 de membri: 25 de persoane mature și 21 de copii⁷⁹.

Din darea de seamă a societății, datată cu 3 decembrie 1925, aflăm că, din 1920, în fiecare an, se tipăreau foi volante cu conținut religios, care erau distribuite enoriașilor. În zilele de sărbători se țineau predici contra beției, fumatului și înjurăturilor și se făceau colecte în folosul societății.

Tot aici se menționează că, din 1920, în fiecare an, se petreceau conversații cu elevii din școlile situate în perimetrul parohiei, cărora li se vorbea despre daunele beției. S-au organizat serbări, defilări, excursii, concerte; săracilor le-au fost distribuite costume și alte ajutoare pecuniare.

În fiecare an, pentru a da exemplu de viață trează și cumpătată, membrii societății, atât persoanele mature, cât și elevii dădeau făgăduințe în scris sau verbale de a se abține de la băuturi spirtoase, fumat și înjurături.

În 1921, societatea a organizat un cor bisericesc de copii, care continua să activeze și în 1925. Ea a mai constituit și o orchestră formată din membrii elevi, pentru care au fost cumpărate instrumente muzicale.

Din 1922, societatea stăruia ca în ospătăria parohială să nu fie întrebuințate băuturi spirtoase, iar cu prilejul zilelor onomastice ale membrilor societății erau organizate serate cu mese, fără băuturi alcoolice.

În 1923, cu scopul de a distra atenția elevilor de la „petrecerea sărbătorilor în desfrânare”, pentru ei au fost organizate cursuri de gimnastică, în al căror program erau prevăzute și dansuri naționale. Iar în 1925, au fost deschise cursuri de limbile română și franceză, geografie, religie și cântare bisericească pentru elevii de naționalitate rusă.

În 1924, a fost înființată o ceainărie, „nu atât în scop comercial și material, cât moral și misionar. În ea se vindea ceai pentru popor, cu preț redus, iar elevilor li se dădea ceai pe gratis, în tot timpul anului. În prezent, ceainăria funcționează în localul ospătăriei parohiale și ceaiul se dă doar gratis”.

Cu ocazia sărbătorilor de Crăciun, Anul Nou și Bobotează, societatea împodobește pomul de iarnă, pentru a-i abate pe enoriașii bisericii de la serbarea acestor sărbători după stilul vechi și, astfel, să-i orienteze să le serbeze împreună cu biserica, conform stilului nou⁸⁰.

Căminul parohial

Înființat în anul 1924 de către protoiereul Teodor Petrovici, căminul dispunea de local propriu, construit în anii 1926-1928, în curtea bisericii, „din ctitoriile bătrânelor care se adăpostesc în el”, din subvențiile acordate, grație intervenției ministrului Sănătății, Ion Inculeț, de către Primăria orașului Chișinău, din mijloacele bănești ale epitropiei și din alte venituri.

Căminul parohial era condus de epitropia bisericii, în conformitate cu regulamentul aprobat de arhiepiscopie, potrivit căruia în el erau primite persoanele trecute de 50 de ani, cu acordul epitropiei și aprobarea arhiepiscopiei. Spațiul permitea adăpostirea a 10-15 persoane, care, trăind pe cont propriu, nu aveau nici o obligație, decât cea de a păstra imobilul în stare bună și de a da ajutor la îngrijirea bisericii, după posibilitatea și dorința fiecăreia. Oamenii adăpostiți în mod legal nu aveau dreptul să primească în locuința sa alte persoane, rude sau străini, pentru a locui împreună. Căminul parohial exista și în 1933⁸¹.

⁷⁷ ANRM, F. 171, inv. 2, d. 3447, f. 6v.

⁷⁸ Ibidem, f. 5-6.

⁷⁹ Ibidem, f. 8.

⁸⁰ Ibidem, f. 9-14.

⁸¹ T. Petrovici, *op. cit.*, p. 30.

Biserica după 1944

În 1944, ca rezultat al înaintării trupelor sovietice pe câmpurile de luptă ale celui de-al Doilea Război Mondial, pe teritoriul Basarabiei este reinstaurat regimul sovietic de ocupație. Drept consecință, aici își reiau activitatea instituțiile Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești.

Pe lângă alte acțiuni inumane (prigonirea a tot ce este românesc, foamete organizată, arestări și deportări în masă), autoritățile sovietice impoartă au continuat să desfășoare o intensă propagandă antireligioasă, pe care au început s-o aplice în Basarabia în anul de teroare stalinistă din 1940-1941, declanșând, totodată, o amplă campanie de închidere a bisericilor.

Din fericire, norii negri ai acestei campanii barbare au ocolit biserica Sf. Teodor Tiron și ea a funcționat pe tot parcursul regimului sovietic.

De remarcat că activitatea bisericilor era supusă unui control permanent și riguros din partea administrației sovietice. Această misiune o avea o structură specială, în frunte cu împuternicitul Consiliului în problemele Bisericii Ortodoxe Ruse de pe lângă Consiliul de Miniștri al R.S.S. Moldovenești.

În registrul de înregistrare al consiliilor bisericești și comisiilor de revizie pe anul 1948, care conține înscrierile făcute în baza informațiilor furnizate acestui împuternicit de către parohi, sunt trecute următoarele persoane alese în componența Consiliului Bisericesc și Comitetului de Revizie al bisericii Sf. Teodor Tiron din Chișinău: Paraschiva Trifan (născută în 1903), episcop al bisericii; Natalia Nicolai-ciuc (născută în 1898), ajutoare al episcopului bisericii; Anastasia Buneaev (născută în 1894), casier; Olga Rujcov (născută în 1895, cu studii liceale), președintă a Comisiei de Revizie (numele ei este tăiat și în locul ei este înscrisă Anastasia Cernobai, născută în 1892); Xenia Bociarov (născută în 1902) și Serghei Ivanov (născută în 1889), ultimele două persoane fiind în calitate de membri ai Comisiei de Revizie. Persoanele enumerate erau originare din orașul Chișinău, cu excepția Anastasiei Cernobai, născută în Comrat, și S. Ivanov, venit pe lume în orașul Batumi⁸².

Prin intermediul raportului cu privire la prima jumătate a anului 1953, P. Romenski, împuternicitul Consiliului în problemele Bisericii Ortodoxe Ruse de pe lângă Consiliul de Miniștri al R.S.S.M., a informat conducerea de la Moscova că serviciile divine în biserica *Ciuflea* din Chișinău se oficiau în zilele de vineri, duminică și în cele de sărbătoare, în

catedrala chișinăuiană – zilnic, în biserica Tuturor Sfinților – în zilele de sâmbătă, duminică și în cele de sărbătoare, iar în biserica Înălțării – în zilele de joi, duminică și de sărbători⁸³.

Pe parcursul anului 1959, oficialitățile sovietice au închis câteva biserici din Chișinău (între paranteze sunt indicate datele când în aceste biserici au fost întrerupte slujbele religioase): Buna-Vestire (15 iunie 1959), Sf. Gheorghe (1 iunie 1959), Adormirea Maicii Domnului (20 mai 1959), Sf. Arhangheli Mihail și Gavril (20 decembrie 1959)⁸⁴.

Campania propagandistică denigratoare împotriva catedralei

După ce au zăvorât mai multe biserici din Chișinău, demnitarii sovietici și-au ațintit privirea asupra catedralei din centrul capitalei, cu intenția fermă de a o închide și pe aceasta.

Pusă la cale, fără îndoială, de structurile ideologice ale regimului totalitar comunist, campania s-a desfășurat în modul următor. La un moment dat, ca la comandă, organele de stat și de partid au început să înregistreze tot mai multe solicitări de a închide catedrala din centrul Chișinăului. Ele erau adresate de către unele colective de muncă, instituții și chiar de persoane particulare. Astfel, se producea impresia falsă că această doleanță era formulată de opinia publică, că inițiativa provenea din rândul orașenilor.

Este cazul să reproducem textele unor astfel de solicitări, pentru a ne convinge că ele, în cea mai mare parte, sunt scrise după un calapod, fără să conțină vreo părere contrară, ci doar una singură, exprimată în unison: să fie suprimată activitatea religioasă a catedralei.

După cum rezultă din dosarul de arhivă ce cuprinde actele referitoare la această campanie⁸⁵, prima solicitare a fost adresată, la 24 februarie 1960, de către membrii Comitetului de fabrică al Fabricii de Conserve și de Fructe din Chișinău: P. Armașev, V. Nedeleaev, V. Chetraru, V. Frolov, M. Frolova, R. Gavriș, R. Balabanova și I. Șutko.

În cererea înaintată de către membrii biroului organizației Partidului Comunist al Uniunii Sovietice de la fabrica sus-menționată, Koroliuk, Zborovskaia, Davâdova, Bolteanskaia și Roiternștern, au propus ca locașul de cult să fie dat tineretului din oraș, pentru a-l transforma într-un palat al tineretului.

⁸³ ANRM, F. 3046, inv. 2, d. 12, f. 52.

⁸⁴ ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 106, f. 3.

⁸⁵ ANRM, F. 3046, inv. 2, d. 4.

⁸² ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 19, f. 93v-94.

Data de 25 februarie 1960 figurează pe cererea cu șase semnături, depusă de membrii clubului ateștilor de la aceeași fabrică. Tot în ziua de 25 februarie, la fabrica respectivă a avut loc o adunare deschisă de partid, la care au asistat 115 oameni. Audiind informația adusă la cunoștință de către secretarul organizației de partid de la fabrică, A. Anosov, asistența a decis în unanimitate să fie închisă catedrala. Mai târziu, la 11 martie 1960, o cerere similară au adresat cinci tineri ai secției de sucuri, la 14 martie – colectivul de agitatori (secretarul biroului de partid, A. Anosov, și agitatorii V. Țvigin, A. Zidu, A. Lebeda, E. Srebțova, M. Frolova și D. Bordian), iar la 16 martie – nouă angajați ai personalului tehnico-ingineresc de la fabrica nominalizată mai sus.

La 29 februarie 1960, cu propunerea de a închide catedrala, au intervenit pe lângă președintele Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M., I. Codiță, nouă cetățeni ai orașului.

În cadrul adunării comsomoliste deschise din 3 martie 1960 de la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat, la care au asistat 264 de persoane, iar în prezidiu se aflau A. Pediura, E. Pânzaru, G. Pelisov, S. Șcelkunov, I. Osadcenco, G. Paharkova și M. Munteanu, studenții acestei facultăți au adresat rugămintea să fie închisă catedrala.

Prin adresa din 10 martie 1960, directorul Muzeului de Stat de Istorie și Studiere a Ținutului Natal, D. Antoniu, i-a comunicat secretarului Comitetului Orășenesc Chișinău al Partidului Comunist al Moldovei, A. Corobceanu, că pe data de 5 martie, colectivul cercetătorilor științifici ai muzeului „a discutat problema privind raționalitatea utilizării în continuare a clădirii catedralei. Majoritatea covârșitoare a cercetătorilor științifici au opinat pentru crearea în clădirea catedralei a Muzeului de Istorie a Religiei. Este necesar de a păstra o parte din obiectele bisericești care există în catedrală, ele urmând să fie completate cu exponate ale altor religii: catolicism, budism și, în special, cu materiale ce ilustrează sectarismul reacționar, dând tuturor obiectelor expuse o explicație cu caracter politic și științific”.

Prezentăm în continuare un fragment din cererea datată cu 5 martie și semnată de un grup de actori, care, redactată în rusește ca și celelalte solicitări, a fost adresată Consiliului de Miniștri al R.S.S. Moldovenești: ”În preajma monumentului lui Lenin din Chișinău se petrec demonstrații și mitinguri ale oamenilor muncii, au loc paradele unităților Armatei Sovietice; aici oamenii sovietici se întâlnesc cu

conducătorii Partidului Comunist și ai Guvernului sovietic; aici sunt demonstrate succesele noastre, unitatea de nezdruclinat al poporului sovietic și coeziunea lui sub drapelul Partidului Comunist. Pe lângă toate acestea, vizavi de monumentul lui V.I. Lenin – ca un focar al obscurantismului religios și al clericalismului – activează catedrala, în care sunt oficiate ceremoniile religioase, iar în jurul ei mișună bătrâne, în stare de isterie, și popi, provocând nedumerire celor maturi și întunecându-i pe copiii noștri, care se joacă pe terenul pentru copii, situat în apropierea catedralei. Nu se poate tolera așa ceva, deoarece această „vecinătate” este incompatibilă și demult depășită, în timp ce catedrala este frecventată de un grup mic, foarte mic de oameni, care nu s-au debarasat încă de opiul religios. Toate acestea ne obligă să rugăm Consiliului de Miniștri al R.S.S. Moldovenești să adopte decizia de a închide catedrala din orașul Chișinău”. Cererea este semnată de Chiril Știrbul, artist al poporului din R.S.S.M., Victor Gherlac, artist al poporului din R.S.S.M., Metodie Apostol, artist al poporului din R.S.S.M., Piotr Mankovski, artist, Andrei Naghiț, artist emerit al R.S.S.M., Fiodor Tornan, artist emerit al R.S.S.M., Ecaterina Cazimirova, deputat în Sovietul Suprem al R.S.S.M., artistă emerită a R.S.S.M., Domnica Darienco, artistă a poporului din R.S.S.M., Petru Baracci, artist, Valeriu Cupcea, regizor, și Constantin Constantinov, artist al poporului din R.S.S.M.

Cu siguranță, unii dintre acești reprezentanți ai lumii artiștilor și-au depus semnăturile nu din proprie voință, ci fiind impuși de situație, plătind, astfel, tribut pentru titlurile onorifice ce le-au fost acordate. Bănuim că semnatarii cererii respective nici nu s-au întrunit pentru a-și da părerea în această ordine de idei, dar le-a fost prezentat textul dactilografiat al cererii, la sfârșitul căreia figurează numele lor. Am considerat astfel, deoarece la sfârșit este indicat și numele lui Eugeniu Ureche, artist al poporului din R.S.S.M., laureat al premiului în numele lui Stalin, care, însă, nu a semnat, numele dactilografiat al lui fiind tăiat.

Chestiunea cu privire la trecerea serviciilor divine din catedrală într-o biserică de la periferiile orașului s-a aflat pe ordinea de zi a adunării sindicale care s-a desfășurat pe data de 5 martie 1960, la Școala Medie nr. 37 din Chișinău, sub președinția lui M. Riazanova. Cei 65 de membri ai sindicatului care au asistat, citim în procesul-verbal al adunării, au motivat în felul următor această transferare: „Suntem alarmați de faptul că în catedrală, situată pe teritoriul microra-

ionului nostru, au loc ceremonii religioase, deoarece elevii, mai cu seamă cei din clasele inferioare, din curiozitate, uneori se interesează de slujbele religioase care se oficiază, ceea ce poate influența negativ asupra educației lor”.

Adresându-se Comitetului Orășenesc Chișinău al Partidului Comunist al Moldovei, 11 membrii ai brigăzii muncii comuniste de la Uzina Electromecanică *G.I. Kotovski* din Chișinău au considerat „că este necesar de a închide catedrala sau să fie mutată de pe piața Biruința la periferia orașului, iar pe locul ei să fie construit un edificiu frumos al Palatului Tineretului”.

Executând indicația parvenită de sus, membrii Uniunii Pictorilor din Moldova au consemnat următoarele în adresa din 15 martie 1960, pe care au expediat-o primului secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei, Z. Serdiuk: „În prezent, pictorii nu pot fi indiferenți față de problemele ce țin de aspectul arhitectural și social al centrului orașului, a pieții Biruința de aici. Ne îngrijorează faptul că orice amenajare a pieții centrale va fi într-o contradicție revoltătoare cu existența în centrul orașului a catedralei care funcționează. Aceasta este nu numai un anacronism arhitectonic, ci un anacronism de idei, o ciocnire a ideologiei religioase, perimată și reacționară, cu ideologia leninistă, cu procesul progresiv al construirii societății comuniste. [...] Existența în centrul orașului a catedralei care funcționează nu poate fi justificată nici prin dreptul credincioșilor de a-și îndeplini ceremoniile religioase, din moment ce prezența în oraș a altor biserici care funcționează pe deplin le asigură necesitățile. Pe de altă parte, noi Vă rugăm cu insistență să atrageți atenția asupra faptului că orașul nu dispune de un local amenajat pentru organizarea diferitelor expoziții. Păstrând catedrala ca monument de arhitectură și efectuând o reconstrucție neînsemnată a interiorului ei, s-ar putea de a o transforma într-un muzeu de artă populară și aplicată”. Adresa este semnată de președintele Uniunii pictorilor din Moldova, A. Vasilev, la ședință, în cadrul căreia a fost abordată această chestiune, fiind prezenți pictorii I. Bogdescu, L. Grigorașenco, V. Rusu-Ciobanu, I. Postolachi, I. Jumati, M. Grecu, M. Petric, E. Meregă, B. Șirocard, C. Lodzeiski, I. Dațco și C. Țonțev.

În acest context, este cazul să reproducem și opiniile arhitectului-șef al orașului Chișinău, V. Smirnov, pe care acesta le-a expus în adresa din 17 martie 1960, expediată secretarului Comite-

tului Orășenesc Chișinău al Partidului Comunist al Moldovei, A.V. Corobceanu: „Secția în Problemele de Construcție și Arhitectură a Comitetului Executiv al Consiliului Orășenesc Chișinău Vă roagă să examinați chestiunea cu privire la raționalitatea iminentă de a închide catedrala situată în parc, în preajma pieții Biruința, și de a transfera serviciile divine în biserica *Ciuflea*, care funcționează și în jurul căreia există o zonă verde. În plus, ea, de asemenea, se află în centrul orașului și este aproape de linia orășenească de troleibuze. Necesitatea și caracterul rațional al închiderii catedralei și transformării ei într-o clădire publică este dictată de dezvoltarea orașului și din motivul că unicul masiv verde din oraș nu poate fi folosit în cadrul manifestărilor culturale, din cauza funcționării catedralei. Cupola cu cruce de pe turnul catedralei, ca elementul arhitectonic, poate fi înlăturat, deoarece nu are temei istoric, ea fiind construită în 1947⁸⁶, după incendiul, din timpul războiului, ce a distrus cupola. Clopotnița, ca monument de arhitectură, trebuie păstrată și luată sub protecția statului, iar crucea de pe ea poate fi schimbată cu o săgeată sau un paratrăsnet”.

A urmat hotărârea din 29 martie 1960 al Biroului Comitetului Orășenesc Chișinău al P.C.M. și Comitetului Executiv al Consiliului Orășenesc de Deputați ai Oamenilor Muncii, în care se menționează: „În ultimul timp s-a intensificat torentul de scrisori și cereri atât din partea unor muncitori, funcționari, oameni din domeniul științei, culturii și artei, cât și din partea unor colective de la fabrici, uzine, construcții, instituții, instituții de învățământ, adresate organelor de conducere orășenești și republicane, cu solicitarea de a transfera catedrala, situată în parcul Biruința, în altă parte, iar edificiul să fie utilizat pentru realizarea manifestărilor culturale”. După cum considerau edilii orașului, la acea oră, „credincioșii constituiau o minoritate neînsemnată a populației orașului, iar dacă se ia în considerație că în oraș există opt biserici care funcționează, atunci închiderea catedralei din centrul capitalei nu va deranja satisfacerea cerințelor religioase ale oamenilor evlavioși”. Decizia s-a dovedit a fi următoarea: „Ținând cont de numeroasele doleanțe ale maselor largi ale orașului, este necesar de a interveni pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist al Moldovei și Consiliul de Miniștri al R.S.S.M. în privința transferării catedralei și acordării permisiunii de a folosi edificiul evacuat pentru o instituție culturală”.

⁸⁶ Conform sursei.

Drept consecință al acestei campanii înscenate, la 15 iulie 1961 au fost sistate serviciile devine oficiate în catedrală⁸⁷.

La 20 mai 1960, împuternicitul Consiliului în problemele Bisericii Ortodoxe Ruse de pe lângă Consiliul de Miniștri al R.S.S.M., A. Oleinik, i-a comunicat președintelui Consiliului Orășenesc Chișinău, M.P. Godoba: „Vă aduc la cunoștință că, pe linia noastră, a fost tratată cu arhiepiscopul Nectarie chestiunea cu privire la suspendarea slujbelor religioase în catedrală. Drept rezultat, arhiepiscopul a consimțit să transfere catedrala în biserica *Ciuflea* de pe strada Tkacenko, nr. 12. Concomitent, el ni s-a adresat în mod oficial cu rugămintea de a acorda conducerii eparhiale ajutor în privința largirii dependenților, situate în curtea bisericii *Ciuflea*, în așa fel ca ele să fie întrebuințate pentru veșmântărie, instalarea unei cazangerii pentru încălzire centrală și ca locuință destinată paznicului. Din partea mea consider că această rugămintă a arhiepiscopului ar trebui satisfăcută”⁸⁸.

Prin adresa din 1 iulie 1961, același A. Oleinik l-a informat pe președintele Comitetului Executiv al Consiliului Orășenesc Chișinău, M. Dieur: „Ne-a fost trimisă hotărârea de la 1 iunie 1961 al Consiliului în problemele Bisericii Ortodoxe Ruse de pe lângă Consiliul de Miniștri al Uniunii Sovietice privind excluderea catedralei din registrul de evidență ale bisericilor care funcționează și întrebuințarea edificiului pentru muzeu. După primirea hotărârii respective am discutat cu arhiepiscopul Nectarie ca el să renunțe la construirea în curtea bisericii *Ciuflea*, unde s-a mutat catedrala, a încăperilor pentru veșmântărie, instalația de cazane cu aburi și altele. Acceptându-ne recomandările, arhiepiscopul Nectarie a decis să construiască sobe obișnuite în viitoarea catedrală, veșmântăria să fie plasată în casa din curtea bisericii, în care locuiește preotul Mușcinski. În legătură cu aceasta consider că este necesar de a retrage documentele acordate eparhiei de către Secția de Arhitectură a Consiliului Orășenesc și permisiunea de a construi veșmântăria, un depozit pentru cărbuni și instalație de cazane cu aburi. Odată cu soluționarea acestei probleme, catedrala să fie mutată de urgență în biserica *Ciuflea*”⁸⁹.

Este curioasă decizia cârmuirii bisericești a catedralei episcopale Sf. Teodor Tiron, adoptată pe data

de 1 iunie 1963, referitoare la autoturismul marca *Volga*, proprietatea catedralei. De comun acord s-a hotărât să-i fie adresată împuternicitului în problemele Bisericii Ortodoxe Ruse rugămintea să-și dea concursul spre a da autoturismul în fondul păcii, prin intermediul magazinului universal⁹⁰. La 21 iunie 1963, împuternicitul A. Oleinik a solicitat directorului magazinului universal din Chișinău să ia în primire de la comunitatea religioasă a catedralei Sf. Teodor Tiron autoturismul *Volga* pentru a-l comercializa, iar suma de bani încasată să fie trecută în contul fondului păcii⁹¹.

Într-un act din 20 martie 1965 sunt enumerate următoarele fețe bisericești care activau la catedrala Sf. Teodor Tiron: preoții V.M. Dumbravă, M.N. Polihovici, G.A. Mușcinski. Cântăreții: Tihon Rotaru, Vasile Patereu și Ipate Cernat⁹². În acest timp, postul de paroh îl deținea protoiereul Valentin Dumbravă, după al cărui deces, în 1968, acest post i-a fost acordat protoiereului Gheorghe Mușcinski.

Pe parcursul anului 1972, au fost întreprinse lucrări de reparație capitală a catedralei, ele fiind gestionate de epitropii bisericii Gordei Cotlareenco (1970-1972) și Alexandru Gurschi (1972-1990). Restaurarea picturilor murale a fost efectuată de pictorul A.I. Burdela.

În 1974, prin binecuvântarea arhiepiscopului Ionatan al Chișinăului și Moldovei, a fost ridicat și înfrumusețat altarul lateral de sud al catedralei, în cinstea Acoperământului Maicii Domnului.

Renașterea vieții religioase

Transformările sociale radicale ce s-au produs la sfârșitul anilor '80 ai secolului XX în procesul de restructurare a societății au reanimat credința în Dumnezeu. Astfel, a luat sfârșit perioada sovietică de combatere a activității religioase și de propagare, în mod susținut, a ideilor ateiste. Grație perseverenței pe care au manifestat-o persoanele cu spirit de inițiativă, în localitățile basarabene au început să fie redeschise bisericile.

În aceste circumstanțe, favorabile vieții religioase, a crescut rolul catedralei episcopale Sf. Teodor Tiron.

⁸⁷ ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 102, f. 26.

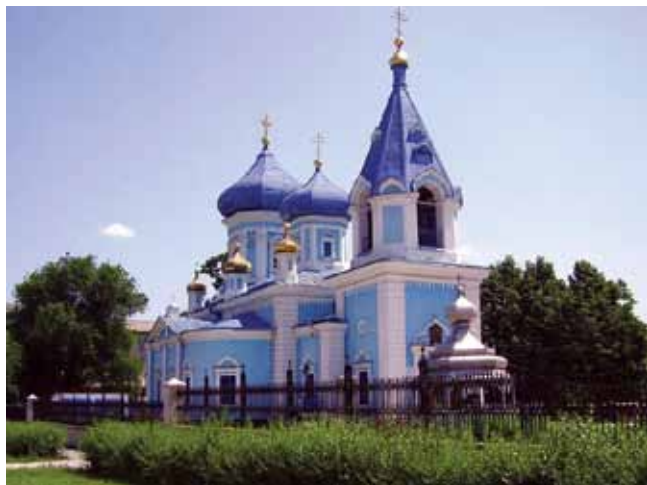
⁸⁸ ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 102, f. 83.

⁸⁹ ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 110, f. 66.

⁹⁰ ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 133, f. 244.

⁹¹ *Ibidem*, f. 293.

⁹² ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 128, f. 12.

Biserica Sf. Teodor Tiron a exercitat funcția de catedrală până în anul 2002, când această funcție a fost pusă din nou pe seama fostei catedrale din centrul capitalei, care, între timp, a fost restaurată.

În 2002, obștea monahală, constituită pe lângă biserica Sf. Teodor Tiron, s-a adresat mitropolitului Vladimir al Chișinăului și a întregii Moldove cu rugămintea de a înființa la biserica Sf. Teodor Tiron o mănăstire. Drept urmare, la 17 iulie 2002, în baza raportului prezentat de către mitropolitul Vladimir, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse a binecuvântat întemeierea mănăstirii, iar pe data de 8 august 2002, Serviciul de Stat pentru Culte al Republicii Moldova i-a acordat mănăstirii certificatul de înregistrare, cu numărul 1652, semnat de către directorul acestui serviciu, Serghei Iațco.

Prin decret mitropolitan, în funcția de duhovnic-administrator al mănăstirii a fost desemnat protoiereul Teodor Roșca.

Peste un timp, în curtea mănăstirii a fost construit un bloc social-administrativ, care cuprinde biserica de iarnă cu hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil, chiliile pentru călugărițe și ascultătoare, muzeul de artă bisericească, bucătăria, trapeza, veșmântăria, prescurăria și alte încăperi necesare vieții monahicești.

Clerul bisericii

Ioan Butuc. Este originar din satul Ohrincea, județul Orhei, unde a văzut lumina zilei la 20 decembrie 1830, fiind fiul preotului Ștefan Butuc⁹³. Își face studiile la Seminarul Teologic din Chișinău (1849-1855), după absolvirea căruia, la 28 iunie 1855, este numit învățător la Școala Duhovnicească Parohială din Chișinău, de unde, la 22 iulie 1856, este transferat la Școala Duhovnicească Județeană din Chișinău, activând aici ca învățător până la 31 august 1861. Între timp, la 9 martie 1858 este hirotonit preot și desemnat în această calitate la biserica Sf. Teodor Tiron. Pe data de 10 octombrie 1872 este numit paroh al acestei biserici, iar la 24 martie 1877 este ridicat la rangul de protoiereu⁹⁴.

Fiind preot la biserica Sf. Teodor Tiron, Ioan Butuc revine, în același timp, la activitatea didactică. La 13 martie 1864 este numit din nou învățător la

Școala județeană din Chișinău, în anul următor – la Școala bisericească parohială nr. 3, la 17 august 1878 – la Școala cu două clase de fete din Chișinău, iar la 10 septembrie 1885 – la Școala bisericească parohială de pe lângă biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău⁹⁵.

Protoiereul Ioan Butuc a trecut în lumea celor drepi la 9 martie 1914, fiind înmormântat în curtea bisericii Sf. Teodor Tiron⁹⁶.

El este autorul unui articol despre biserica Sf. Teodor Tiron, publicat în numărul 4 din 1875 al *Buletinului Eparhial Chișinău*⁹⁷.

Piotr Perojinski. Născut în 1819, Piotr Perojinski era ucrainean de naționalitate, provenind dintr-o categorie socială laică din Basarabia. Absolvent al Seminarului Teologic din Chișinău (1844). După încheierea studiilor i se acordă postul de învățător la Școala duhovnicească din Chișinău, apoi și cel de bibliotecar de la Seminarul Teologic din Chișinău, ambele aceste funcții deținându-le până în luna martie 1848. De la 15 august al acestui an devine profesor de religie la Școala de Pomicultură din Basarabia. Între timp, la 26 martie 1846, este hirotonit preot, începând să slujească la biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavril din Chișinău. La 10 octombrie 1853, el este transferat de la această biserică la catedrala Nașterea Domnului din Chișinău, iar de aici, la 16 iulie 1861, este trecut ca paroh la biserica Sf. Teodor Tiron, unde a oficiat serviciile divine până la 17 septembrie 1863, când a fost transferat ca preot la catedrala Înălțarea Domnului a orașului Chișinău. Ulterior a fost paroh al bisericilor chișinăuene Sf. Haralambie (de la 12 ianuarie 1866) și Sf. Ilie (de la 29 august 1878). În 1873 este ridicat la rangul de protoiereu⁹⁸.

Petru Donici. S-a născut la 16 ianuarie 1837, fiind fiul preotului Gheorghe Donici din satul Donduşeni, județul Soroca⁹⁹. După ce și-a făcut studiile la Seminarul Teologic din Chișinău (1853-1859), Petru Donici a fost desemnat, la 11 august 1859, ca învățător la Școala Duhovnicească Județeană din Chișinău¹⁰⁰, iar peste câteva zile, la 23

⁹³ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 87, f. 135v. P. Lotoțki menționează incorect că I. Butuc s-a născut în 1831 (П.А. Лотоцкий, *Список и краткие биографии окончивших полный курс Кишиневский Духовный Семинарии за сто лет ее существования. 1813-1913*, Кишинев, 1913, p. 27).

⁹⁴ ANRM, F. 152, inv. 1a, d. 150, f. 11v-16; F. 208, inv. 12, d. 77, f. 123v-126; F. 208, inv. 12, d. 87, f. 135v-138; F. 208, inv. 12, d. 122, f. 223v-231; F. 208, inv. 12, d. 128, f. 18v-26; F. 208, inv. 12, d. 136, f. 2-9v; F. 208, inv. 12, d. 138, f. 12v-20; F. 208, inv. 12, d. 140, f. 2-9; F. 208, inv. 12, d. 147, f. 8v-10; F. 208, inv. 12, d. 152, f. 2v-9; F. 208, inv. 12, d. 157, f. 204v-212; F. 208, inv. 12, d. 168, f. 42v-50.

⁹⁵ ANRM, F. 152, inv. 1a, d. 150, f. 15-16; F. 208, inv. 12, d. 147, f. 8v; *Кишиневские епархиальные ведомости*, 1878, nr. 18, p. 291.

⁹⁶ *Кишиневские епархиальные ведомости*, 1915, nr. 7-8, p. 88.

⁹⁷ Ioan Butuc, *Кишиневская Теodoro-Тироновская церковь*, în „*Кишиневские епархиальные ведомости*”, 1875, nr. 4, p. 159-173.

⁹⁸ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 77, f. 126v; d. 87, f. 49v-52v; F. 208, inv. 12, d. 116, f. 52v-54.

⁹⁹ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 87, f. 138v. P. Lotoțki a notat în cartea sa că P. Donici s-a născut în 1836 (П.А. Лотоцкий, *op. cit.*, p. 32).

¹⁰⁰ ANRM, F. 152, inv. 1a, d. 150, f. 9v.

august 1859, se cunună, la biserica Sf. Haralambie din Chișinău, cu Parascheva, de 18 ani, fiica protopopului Nicolae Danilevski de la această biserică (chezași ai mirelui au fost: profesorul Seminarului Teologic din Chișinău, preotul Grigore Galin, și funcționarul Consistoriului Duhovnesc din Chișinău, Constantin Vartic)¹⁰¹.

La 7 februarie 1860, Petru Donici este hirotonit preot și numit în această calitate la catedrala orașenească Înălțarea Domnului din orașul Chișinău, de unde, la 17 ianuarie 1863, este transferat la biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău¹⁰², fiind aici preot până la sfârșitul vieții sale.

În ziua de 3 ianuarie 1865, familia Donici s-a bucurat de venirea pe lume a fiicei lor Domnica. Dar în anul următor, pe data de 2 august, secerată de holeră, la vârsta de 24 de ani, se stinge din viață Parascheva Donici, care a fost înmormântată la cimitirul orașenesc¹⁰³.

În 1872, Petru Donici este transferat de la Școala Duhovnicească din Chișinău la Școala Eparhială de Fete din Chișinău, unde și-a desfășurat activitatea didactică până în anul 1878¹⁰⁴.

El a exercitat și funcția de ajutor de protopop al bisericilor din orașul Chișinău (1863 – 1872), apoi cea de protopop al acestor biserici (1878 – 2 iunie 1884)¹⁰⁵.

Petru Donici a decedat la 28 septembrie 1889, fiind înmormântat la cimitirul orașenesc, lângă mamă, soție, frate, fiu și nepoțică¹⁰⁶.

În 1902, pe terenul donat de Petru Donici, situat în suburbia Mălina Mare a orașului Chișinău, a fost înălțată biserica Sf. Dumitru.

Scriindu-se despre fiul Domnicăi, scriitorul Leon Donici-Dobronravov (1887-1926), s-a menționat fără temei că acest nepot al preotului Petru Donici este un descendent pe linie maternă al neamului de boieri Donici, ba chiar al fabulistului Alexandru Donici¹⁰⁷. Pe de altă parte, genealogistul Gheorghe

Bezviconi a stabilit în acest sens următoarea situație: „Am căutat legătura de sânge între reprezentanții acestui neam Donici cu boierii Donici, dar a fost cu neputință de răzbătut prin trecutul necercetat”¹⁰⁸.

Să existe oare o legătură de rudenie între ramura Doniceștilor de rang boieresc și cea ascendentă a preotului Petru Donici sau, pur și simplu, este vorba de o omonimie? O considerăm valabilă varianta a doua, deoarece Gheorghe Donici, tatăl lui Petru Donici, născut prin 1804, provenea din categoria țăranilor, ceea ce constatăm în virtutea documentelor din care vom cita în continuare.

Prin rezoluția din 25 mai 1827 arhiepiscopul Dimitrie Sulima al Chișinăului și Hotinului a dat curs cererii locuitorului satului Parcovă, județul Hotin, Gheorghe Donici, care a menționat în ea că are 23 de ani, cunoaște scrisul și cântul moldovenesc, a fost dascăl, timp de aproape 3 ani, la biserica Sf. Arhangelii Mihail și Gavriil din satul Fântâna Albă, ținutul Iași, și solicită să fie trecut la treapta socială a slujitorilor bisericești. Totodată, a mai comunicat conducerii eparhiale de la Chișinău că preotul și moșierul de la Fântâna Albă și-au exprimat dorința de a-l avea ca dascăl la biserica lor, iar locuitorii satului Parcovă i-au pus la dispoziție un certificat, prin care au confirmat că el s-a născut în acest sat, nu plătește bir și nu este supus prestațiilor, întrucât este holtei și slujitor al bisericii, fapt constatat și de Isprăvnicia ținutului Iași. Vizavi de această doleanță, arhiepiscopul Dimitrie Sulima a formulat următoarea rezoluție: ea îi va fi satisfăcută în cazul, când autoritatea civilă îl va exclude din starea socială laică¹⁰⁹.

La 22 iunie 1827, Direcția Financiar-Economică a Guvernului Regional al Basarabiei a înștiințat Dicasteria Duhovnicească din Chișinău că în privința excluderii locuitorului satului Parcovă Gheorghe Donici din subordonare civilă pentru a fi trecut la treapta slujitorilor bisericești este nevoie de consimțământul guvernatorului civil al Basarabiei¹¹⁰.

După cum a fost informată Dicasteria prin adresa din 11 iulie 1827 al aceleiași Direcții Financiar-Economice, guvernatorul civil și-a dat acordul¹¹¹. Drept urmare, la 15 iulie 1827, Dicasteria a decis: Deoarece autoritățile civile l-au eliberat pe Gheorghe Donici din subordonarea civilă, el este numit dascăl la biserica din satul Fântâna Albă, ținutul Iași¹¹².

Așadar, preotul Petru Donici nu este un descendent

¹⁰¹ ANRM, F. 211, inv. 3, d. 134, f. 359v; ANRM, F. 208, inv. 1, d. 68, f. 49.

¹⁰² ANRM, F. 152, inv. 1a, d. 150, f. 10-11; F. 208, inv. 12, d. 87, f. 139-140; C.E. K-iî, *Некролог священника Феодора Тироновской церкви г. Кишинева о. Петра Донича*, în „Кишиневские епархиальные ведомости”, 1889, nr. 20, p. 862.

¹⁰³ ANRM, F. 208, inv. 1, d. 68, f. 49.

¹⁰⁴ C.E. K-iî, *op. cit.*, p. 862.

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Ibidem, p. 860-862.

¹⁰⁷ Leon Donici, *Marele Archimedes*. Proză literară, publicistică, receptare critică. Ediție îngrijită, prefață, tabel cronologic, bibliografie de Ana-Maria Brezuleanu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1997; A. Burlacu, *Un antiutopist modern: Leon Donici*, în „Limba română”, 1999, nr. 10, p. 72.

¹⁰⁸ Gh. Bezviconi, *Biserica Ciufli*, în „Din trecutul nostru”, 1934, nr. 5, p. 14-15.

¹⁰⁹ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 5392, f. 4.

¹¹⁰ Ibidem, f. 6.

¹¹¹ Ibidem, f. 8.

¹¹² Ibidem, f. 14.

al renumitului neam al Doniceștilor, în timp ce tatăl său, la începutul secolului al XIX-lea, era fiu de țăran.

Protoireul Nicolae Costinovici. Transferat, la 3 octombrie 1889, de la biserica Buna Vestire din Chișinău, în locul decedatului preot Petru Donici¹¹³. A slujit la biserica Sf. Teodor Tiron timp de un an de zile¹¹⁴.

Constantin Rădvănescu. S-a născut la 25 martie 1847, în satul Mateuți, județul Orhei, fiind fiul preotului Ioan Rădvănescu. După absolvirea Seminarului Teologic din Chișinău (1871) este admis la Academia Teologică din Sankt Petersburg, de unde, în octombrie 1871, se transferă la Academia Teologică din Moscova. La 18 decembrie 1872, fiind student în anul doi de învățământ, este nevoit, pe motiv de boală, să-și întrerupă studiile academice.

După hirotonire, devine preot la catedrala Înălțarea Domnului din orașul Chișinău (25 noiembrie 1873), de unde, în 1881, este transferat la biserica Sf. Ilie din Chișinău și tot în acest an, la 5 iunie 1881, este mutat la biserica Nașterea Maicii Domnului din Chișinău, iar de aici – la biserica Sf. Teodor Tiron (13 martie 1890)¹¹⁵. Păstorește la această biserică, fiind ridicat la rangul de protoiereu, până la 27 noiembrie 1908, când este trecut în afara schemei¹¹⁶. A decedat la 3 iunie 1916¹¹⁷.

Teodor Petică. A fost cel de-al treilea paroh al bisericii Sf. Teodor Tiron. S-a născut în anul 1867, în satul Bogzești, județul Orhei, și este fiul cântărețului Alexandru Petică¹¹⁸.

După încheierea studiilor la Seminarul Teologic Chișinău (1887), la 7 februarie 1888 este hirotonit preot și numit în această calitate la biserica Sf. Paraschiva din satul Nișcani, județul Orhei. De aici este transferat la biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil din satul Slobozia Doamnei, județul Orhei (25 martie 1891), apoi la biserica Sf. Nicolae din orașul Orhei (8 iunie 1897). Ulterior devine paroh al catedralei din orașul Orhei (de la 12 ianuarie 1906), al bisericii Sf. Treime din orașul Chișinău (de la 7 decembrie 1908) și, în cele din urmă, al bisericii Sf. Teodor Tiron (de la 2 septembrie 1910)¹¹⁹, unde a exercitat funcția de

paroh până la sfârșitul vieții sale. Îmbolnăvindu-se de tifos exantematic, Teodor Petică a decedat la 3/16 ianuarie 1920, fiind înmormântat în curtea bisericii Sf. Teodor Tiron.

Vasile Glăvan. A venit pe lume în anul 1861, fiind fiul preotului Nicolae Glăvan din satul Mihăileni, județul Iași. În 1882 absolvește Seminarul Teologic din Chișinău, iar în 1886 – Academia Teologică din Kiev. A fost profesor de limba greacă la Seminarul Teologic din Chișinău (23 iunie 1887-15 august 1908). Temporar a predat limbile franceză și rusă la Școala Eparhială de Fete din Chișinău. La 28 octombrie 1905 a fost numit preot, peste schemă, la catedrala din Chișinău și, totodată, membru al Consistoriului Duhovnicesc din Chișinău, ultima funcție exercitând-o până la 8 februarie 1908. Îmbolnăvindu-se protoierei de la biserica Sf. Teodor Tiron I. Butuc și C. Rădvănescu, V. Glăvan a fost numit, prin decretul Consistoriului din 23 octombrie 1906, în calitate de locțiitor al acestora până la însănătoșirea lor, această calitate având-o până la eliberarea din funcție, în 1908, a protoiereului C. Rădvănescu. Prin rezoluția episcopului Serafim din 27 noiembrie 1908, el a fost desemnat în postul de preot, prevăzut în schemă, de la biserica Sf. Teodor Tiron, de unde, la 10 august 1915, a fost transferat la biserica Sf. Nicolae din orașul Orhei¹²⁰.

Ioan Baconschi. A văzut lumina zilei la 22 iunie 1829, în satul Văscăuți, județul Soroca, fiind fiul preotului Teodor Baconschi. Terminând, în 1849, Școala Duhovnicească din Chișinău, în 1850 este hirotonit diacon pentru biserica din satul Selemet, județul Bender. De aici, în 1851, este transferat ca diacon la biserica Sf. Ilie din Chișinău, urmând, concomitent, cursul Seminarului Teologic din Chișinău. Tot în acest an este trecut la biserica Acoperământul Maicii Domnului din incinta sediului eparhial, unde a fost diacon până în 1857. Este hirotonit preot pentru biserica din satul Coșernița, județul Soroca (1857), de unde, în același an, este transferat la biserica din târgul Fălești, iar de aici, în 1859, – la biserica din satul Ciutulești. În 1861 este numit în postul întâi de preot de la biserica Sf. Dumitru din Ciutulești, apoi, la 25 septembrie 1866, ca preot extrabugetar la biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău. Peste scurt timp, la 3 februarie 1867, i se acordă funcția de preot de la biserica Sf. Treime din Chișinău, unde slujea și în 1880¹²¹.

210, f. 3v-9.

¹²⁰ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 202, f. 47v-49; П.А. Лотоцкий, *op. cit.*, p. 73-74; Кишиневские епархиальные ведомости, 1915, nr. 33, p. 433; T. Petrovici, *op. cit.*, p. 18.

¹²¹ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 87, f. 152v.

¹¹³ Кишиневские епархиальные ведомости, 1889, nr. 20, p. 841.

¹¹⁴ T. Petrovici, *op. cit.*, p. 17.

¹¹⁵ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 116, f. 89v; F. 208, inv. 12, d. 122, f. 232v-235; F. 208, inv. 12, d. 128, f. 27v-31; F. 208, inv. 12, d. 136, f. 10v-13; F. 208, inv. 12, d. 138, f. 20v-24; F. 208, inv. 12, d. 140, f. 10v-13; F. 208, inv. 12, d. 147, f. 10v-12; F. 208, inv. 12, d. 152, f. 10v-15; F. 208, inv. 12, d. 157, f. 212v-216v; F. 208, inv. 12, d. 168, f. 51v-55v; П.А. Лотоцкий, *op. cit.*, p. 53-54.

¹¹⁶ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 210, f. 15.

¹¹⁷ Gh. Bezviconi, *op. cit.*, p. 19.

¹¹⁸ П.А. Лотоцкий, *op. cit.*, p. 86; T. Petrovici, *op. cit.*, p. 18.

¹¹⁹ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 202, f. 40v-46; F. 208, inv. 12, d.

Teodor Petrovici. Născut la 14 februarie 1873, el este fiul cântărețului Ilie Petrovici din Telenеști Vechi. A absolvit Seminarul Teologic din Chișinău (1894), iar în 1930 – Facultatea de Teologie din Chișinău. La 6 august 1895 este hirotonit preot pentru biserica din satul Poiana, județul Orhei, de unde, pe data de 22 octombrie 1899, este mutat la biserica din satul Corjova, județul Chișinău. De la 22 martie 1914 devine secretar al Consiliului Școlar Eparhial din Chișinău, apoi, la 25 iulie 1914, este desemnat ca membru, peste schemă, al Consistoriului Duhovnicesc din Chișinău și, concomitent, în cel de-al treilea post de preot de la biserica Înălțarea Domnului din Chișinău. Peste scurt timp, la 11 august 1915, este trecut la biserica Sf. Teodor Tiron.

În 1919, Teodor Petrovici este ridicat la treapta de protoiereu. Postul al doilea de preot de la biserica Sf. Teodor Tiron l-a deținut până la 1 februarie 1920, când a devenit paroh al acestei biserici. A demisionat la 1 februarie 1939¹²².

Ioan Erhan. S-a născut la 9 noiembrie 1880, în satul Tănătari din județul Bender, fiind fiul preotului Vasile Erhan de la biserica din acest sat și a soției acestuia, Efimia¹²³. Este fratele lui Pantelimon Erhan (1884-1971), om politic și de stat.

În anii 1896-1903 și-a făcut studiile la Seminarul Teologic din Chișinău, iar la 1 februarie 1904 a fost hirotonit preot pentru biserica din satul Tartaul de Salcie, județul Ismail, de unde, pe data de 1 octombrie 1918, este transferat la biserica din satul Mereni, județul Chișinău. La 1 februarie 1920 devine cel de-al doilea preot al bisericii Sf. Teodor Tiron din orașul Chișinău, unde a funcționat până în ziua de 1 decembrie 1943, când și-a dat demisia. A fost ridicat la treapta de protoiereu.

Activitatea didactică a protoiereului Ioan Erhan: profesor de religie la Gimnaziul de Băieți nr. 2 din Chișinău (1920), apoi, de la 1 septembrie 1931, la Liceul de Fete *Regina Maria* și la Școala Profesională R.F.R. Menaj, iar de la 1 septembrie 1931 – la Gimnaziul de Băieți nr. 1 din Chișinău. A deținut și postul de director al Gimnaziului de Băieți nr. 1 din Chișinău (1933-1936)¹²⁴.

¹²² ANRM, F. 208, inv. 12, d. 202, f. 10v-11; F. 208, inv. 12, d. 210, f. 10v-12; F. 1135, inv. 3, d. 200, f. 44v; d. 203, f. 81v-85v; d. 204, f. 144v-146v; d. 205, f. 162v-164v; d. 206, f. 73v-75v; *Кишиневские епархиальные ведомости*, 1915, nr. 33, p. 433; *Anuarul Eparhiei Chișinăului și Hotinului (Basarabia)*. Ediție specială, Chișinău, 1922, p. 72; T. Petrovici, *op. cit.*, p. 14; Gh. Bezviconi, *op. cit.*, p. 20-21.

¹²³ ANRM, F. 211, inv. 2, d. 196.

¹²⁴ ANRM, F. 208, inv. 2, d. 3363, f. 23v-24; F. 1135, inv. 2, d.

Vladimir Ioan Aronov. În formularele de serviciu ale lui este notat că s-a născut la 1 noiembrie 1887, în satul Molovata, fiind fiu de cântăreț. A absolvit Seminarul Teologic din Chișinău (1910). Hirotonit preot pentru biserica din satul Cihoreni, județul Orhei (4 februarie 1911). Transferat la biserica din Mărcăuți, același județ (1917). A participat ca preot militar la I Război Mondial (1914-1915). Numit administrator al caselor eparhiale *Suisse* (1920). În 1921 este desemnat ca preot la biserica Nașterea Maicii Domnului (Mazarachi) din Chișinău, de unde, la 1 ianuarie 1924, a fost trecut la biserica Sf. Teodor Tiron, în care a slujit până la 1 aprilie 1927, când a fost mutat la biserica Sf. Împărați Constantin și Elena de la Visterniceni, suburbia Chișinăului¹²⁵.

Teodor Rudiev. S-a născut la 6 februarie 1899, în satul Popești, județul Soroca. Avea studii seminare. Din 1924 a fost pedagog la Seminarul Teologic din Chișinău. La 8 august 1926 este hirotonit preot pentru capela Trei Ierarhi a Seminarului Teologic din Chișinău. Tot în acest an este numit misionar eparhial. De la 1 ianuarie 1931 devine preot la biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău, unde activa și în 1942¹²⁶.

Pavel Danilov. În anii 1923-1927 a fost preot la biserica din Cârnațeni, județul Tighina, de unde, la 1 ianuarie 1928, a fost transferat la biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău¹²⁷.

Simion Neaga, născut la 21 iulie 1901, în satul Suruceni. Hirotonit preot la 25 decembrie 1924. A fost preot la biserica din satul Pepeni (1925-1939), iar de la 1 aprilie 1939 – la biserica Sf. Teodor Tiron¹²⁸.

Andrei Silvestrovici¹²⁹.

Serghei P. Petrov, născut în 1891, în satul Izmailovo din părțile Miloslavului, rus de naționalitate, absolvent al academiei teologice. Preot din anul 1915. La 31 mai 1946, autoritatea sovietică de stat de supraveghere a activității religioase din societate l-a înregistrat ca preot la biserica Sf. Teodor Tiron din orașul Chișinău. În 1948 era protoiereu¹³⁰.

Vasile Andrei Safronov. S-a născut în 1896,

2971, f. 83; F. 1135, inv. 3, d. 200, f. 44v; d. 203, f. 85v; d. 204, f. 146v-147v; d. 205, f. 165v-166v; d. 206, f. 76v-77v; F. 1862, inv. 9, d. 532, f. 23v; *Anuarul Eparhiei Chișinăului și Hotinului*, p. 72; Gh. Bezviconi, *op. cit.*, p. 22.

¹²⁵ ANRM, F. 1135, inv. 3, d. 200, f. 44v; d. 203, f. 140v.

¹²⁶ ANRM, F. 208, inv. 2, d. 3363, f. 23v-24; F. 1135, inv. 3, d. 200, f. 44v; d. 203, f. 86v; d. 204, f. 148v; d. 205, f. 167v; d. 206, f. 78v-79v.

¹²⁷ ANRM, F. 1135, inv. 3, d. 200, f. 44v.

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ ANRM, F. 208, inv. 2, d. 3363, f. 23v-24.

¹³⁰ ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 20, f. 16v-17.

în satul Temeleuți, județul Soroca. Absolvent al Seminarului Teologic din Chișinău și al Facultății de Teologie din Chișinău.

În mai 1918 este hirotonit preot pentru biserica din satul Cioc-Maidan, județul Tighina, unde a păstorit până la data de 6 august 1945, când a fost transferat la biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău și numit, la 7 august 1945, de către Ieronim Zaharov, episcop al Chișinăului și al Moldovei, în calitate de preot la această biserică¹³¹. A slujit însă un timp scurt. La 22 februarie 1946, împuțernicitul pentru problemele Bisericii Ortodoxe Ruse de pe lângă Consiliul de Miniștri al R.S.S.M. l-a exclus din registrul său de evidență a clerului¹³².

Gheorghe A. Mușcinschi, născut în 1898, cu studii seminarele. Preot din 1925. În 1956 avea rangul de protoiereu și exercita funcția de paroh al bisericii Sf. Teodor Tiron¹³³.

Mina Polihovici. Este originar din satul Vadul Rașcov, unde a văzut lumina zilei în anul 1914, cu studii seminarele. Hirotonit preot în 1942. La 30 iulie 1945 a fost desemnat ca preot la biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil din satul Ghizdita, unde a păstorit până la 20 iunie 1951, când a fost transferat la biserica Adormirea Maicii Domnului din orașul Soroca¹³⁴. După ce a fost preot la această biserică soroceană vreo 3 ani, el a fost trecut la biserica Sf. Teodor Tiron din orașul Chișinău, slujind aici timp de 25 de ani. Ridicat la treapta de protoiereu, o perioadă a exercitat funcția de paroh al catedralei.

Protoiereul Mina Polihovici a decedat la 8 martie 1995 și este înmormântat la Cimitirul Ortodox Central din Chișinău.

¹³¹ ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 5, f. 76.

¹³² ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 7, f. 10.

¹³³ ANRM, F. 3046, inv. 2, d. 16, f. 5.

¹³⁴ ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 20, f. 43v-44. Sub regimul sovietic de ocupație, discreditarea fețelor bisericești reprezenta o metodă de luptă antireligioasă, promovată cu asiduitate de către autoritățile impoștoare. Bunăoară, pentru a le compromite, împotriva lor se ticluiau scrisori cu caracter denigrator. Reproducem una dintre acestea, ea fiind anonimă, adresată împuțernicitului Consiliului în problemele Bisericii Ortodoxe Ruse de pe lângă Consiliul de Miniștri al R.S.S.M., cu numărul de înregistrare din 7 septembrie 1962, prin care era calomniat preotul Mina Polihovici: „Noi, credincioșii din orașul Chișinău, am aflat că, în timpul ocupației, secretarul eparhiei, preotul Mina Polihovici, a activat în Transnistria, în orașul Nikolaev. Noi știm că încolo erau trimiși preoți pentru a face propagandă împotriva puterii sovietice, de aceea credem că lui nu i se cuvine să fie secretar al eparhiei. De asemenea, să i se interzică să fie preot în orașul Chișinău. Din Transnistria el a fugit în România, iar de acolo s-a întors cu trenul, fiind ascuns într-o cisternă goală pentru transportarea benzinei. Cerem să luați măsurile corespunzătoare” (ANRM, F. 3046, inv. 1, d. 121, f. 121).

În interiorul catedralei Sf. Teodor Tiron. Anii '80 ai secolului al XX-lea. De la stânga la dreapta: protodiaconul Ipatie Cernat, protoiereul Gheorghe Duveacov, arhidiaconul Zisima Bunduchi, protoiereul Iacob Zaharia, parohul catedralei, protoiereul Mina Polihovici, paracliserul Teodor Codreanu, protoiereul Alexei Adam, protodiaconul Vasile Paterău.

Arhimandritul Ermoghen. S-a născut în 1929, în lume numindu-se Alexei, fiul lui Gheorghe Adam din satul Boldurești din părțile Nisporenilor.

La începutul anului 1955 devine frate la mănăstirea Noul Neamț din Chițcani. Tot în acest an se înscrie la Seminarul Teologic din Sankt Petersburg, în care studiază pe parcursul a patru ani. Urmează apoi cursul Academiei Teologice din Sankt Petersburg și, timp de un an, aspirantura din cadrul Academiei Teologice din Zagorsk (oraș din regiunea Moscova), încheindu-și studiile în 1964, cu titlul de candidat (magistru) în științe teologice.

Pe data de 7 ianuarie 1965, în catedrala Sf. Teodor Tiron din Chișinău, este hirotonit diacon, iar peste câteva zile, la 24 ianuarie, este ridicat la treapta de preot. A fost preot la biserica Sf. Nicolae din satul Berlinți (Beleaviniți, după cum mi-a spus arhimandritul Ermoghen), raionul Briceni (1965-1974), paroh al catedralei Schimbarea la Față a Domnului din orașul Bender (Tighina) (1974-1975). La 1 ianuarie 1976, el este mutat la catedrala Sf. Teodor Tiron din Chișinău, unde a slujit ca preot până în 1991, perioadă în care s-a călugărit și a fost ridicat la treapta de protoiereu, iar ulterior – la cea de arhimandrit. În 1991 devine profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, unde își desfășura activitatea didactică și în 2008.

Gheorghe Nour. Este de baștină din satul Scoreni (Strășeni), unde a venit pe lume la 20 decembrie 1942.

A învățat cinci clase în satul natal. De la vârsta de 17 ani a lucrat muncitor în orașul Chișinău: la fabrica de vinuri și la o întreprindere de construcție. Însă,

visul său era să se consacre slujirii lui Dumnezeu. Deși, în condițiile rigide ale regimului sovietic, care promova cu insistență ideile ateiste, era problematică angajarea în calitate de față bisericească, Gheorghe Nour a reușit, totuși, prin 1967, să devină dascăl la biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil din satul Puhăceni, unde, călăuzit de preotul Teodor Lungu, a exercitat această funcție în decurs de 11 ani.

Trecând cu traiul în Chișinău, timp de 6 ani a fost dascăl la biserica din satul Suruceni, a cărei paroh era preotul Gavriil Graur. De aici se transferă ca dascăl la catedrala Sf. Teodor Tiron din Chișinău, unde, în 1977, este hirotonit diacon, în 1988 – preot, iar în 1989 – protoiereu.

Soția sa, Maria, născută în 1942, fiica lui Ioan Haralambie Dumitrașcu din Pănășești, este regentă a corului catedralei Sf. Teodor Tiron din 1966 până în prezent.

Teodor Nicolae Roșca. S-a născut la 16 august 1967, în satul Măgurele din părțile Unghenilor. După absolvirea școlii medii (1982), el și-a continuat studiile la Școala Pedagogică din Chișinău (1982-1986), apoi la Conservatorul de Stat *Gavril Musicescu* din Chișinău (1986-1987) și la Facultatea de Actorie a Școlii-Studio MHAT din Moscova (1987-1988). Ulterior, după ce și-a satisfăcut serviciul militar în termen în rândurile armatei sovietice (1988-1989), a decis să se consacre vieții clericale. A învățat la Școala Duhovnicească din Chișinău (1989-1990), apoi la Seminarul Teologic din Moscova (1990-1992), iar mai târziu – și la Academia Teologică din Kiev (2000-2004). Între timp, a fost hirotonit diacon (6 noiembrie 1989), apoi preot (20 aprilie 1990), fiind numit, în 1990, chelar la catedrala mitropolitană Sf. Teodor Tiron din Chișinău, iar la 2 iunie 1992 – adjunct al parohului acestei catedrale. La 28 mai 1997, prin dispoziția mitropolitului Vladimir, a fost desemnat în calitate de președinte al Departamentului Mitropolitan Relații Externe, membru al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe din Moldova și secretar al Mitropoliei Chișinăului și a Întregii Moldove, ultima funcție exercitând-o până la 3 aprilie 2000. La 19 mai 1999 este numit redactor-șef al ziarului *Clopotnița Moldovei*. În anul 2000 devine paroh al catedralei Sf. Teodor Tiron din Chișinău, iar în 2002, odată cu reorganizarea catedralei în mănăstire, este numit în calitate de duhovnic-administrator al mănăstirii Sf. Teodor Tiron. Prin decretul mitropolit din 27 iunie 2001, este desemnat ca preot militar (capelan) al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova.

Daniil Grigori. S-a născut la 21 iunie 1976,

fiind fiul lui Vasile Grigori din satul Izvoare (Fălești).

Studii: Școala de Cântăreți de pe lângă mănăstirea Chiștelnița (2002-2003), Facultatea de Teologie Ortodoxă (2003-2007).

În 1991, absolvind nouă clase ale școlii din satul natal, este numit ipodiaton la catedrala Sf. Teodor Tiron din Chișinău. La 5 octombrie 1994 este hirotonit preot și desemnat în această calitate la biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil din satul Musteța (Fălești), unde a propovăduit cuvântul Domnului până în 1997. Ulterior, a fost paroh al bisericilor din satele Boroseni (Râșcani) (1997-1998), Mârzaci (Orhei) (1998-1999), Trebujeni (Orhei) (1999-2000), cleric la biserica Cuvioasa Paraschiva din sectorul Botanica al orașului Chișinău (2001-2003), cleric la biserica Sf. Mucenic Gheorghe din același sector al Chișinăului (2003-2005), iar din 2005 este cleric la biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău.

Concomitent, în anii 2005-2007 a fost preot militar în Unitatea 1002 a Departamentului Trupelor de Carabinieri din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, iar din 2008 exercită aceeași funcție în Batalionul Independent de Pază nr. 1 al Băncilor, subordonat Direcției Generale de Stat a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova.

Rodion Severin. S-a născut la 18 martie 1981, în orașul Chișinău, fiind fiul lui Gheorghe și a Ludmilei Severin.

A absolvit Liceul *Liviu Deleanu* din capitală (1997), apoi Seminarului Teologic din Chișinău (2002) și Academia Teologică din Kiev (2007).

În ziua de 23 noiembrie 2002 este hirotonit diacon, iar în cea de 4 noiembrie 2006 – preot. La biserica Sf. Teodor Tiron activează din 2002.

Dascălii bisericii

– Primul cântăreț al bisericii Sf. Teodor Tiron a fost Ioan Sinevici (5 februarie 1858-1872).

– Diaconul Vasile Lisinski¹³⁵.

– Diaconul Atanasie Petru Cemerinov, fiu de preot, născut în 1822, în satul Iretova, județul Hotin. A exercitat funcția de paracliser la catedrala din orașul Hotin, unde, în 1845, a fost hirotonit diacon. În 1856 este transferat la catedrala din Chișinău, iar de aici, la 14 iulie 1859, – la biserica Sf. Teodor Tiron, unde a fost cântăreț până în 1891. În 1901 era diacon extrabugetar al acestei biserici¹³⁶.

– Diaconul Serghie Pânzaru (1871-1872). Mutat

¹³⁵ T. Petrovici, *op. cit.*, p. 15.

¹³⁶ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 77, f. 128v; d. 87, f. 141; ANRM, F. 208, inv. 12, d. 147, f. 17; T. Petrovici, *op. cit.*, p. 15.

ca ipodiaton la catedrala din Chișinău¹³⁷.

– Alexandru Muranevici, cu studii seminarele, trecut la această biserică de la biserica din satul Budac, județul Akkerman, prin rezoluția din 27 mai 1872 al episcopului Petru al Akkermanului. El a ocupat postul de dascăl până la 10 mai 1874, când a demisionat¹³⁸.

– Ioan Oatul, cu studii seminarele, numit în locul lui A. Muranevici, dar tot în acest an a fost transferat într-un sat¹³⁹.

– Diaconul Gheorghe Ternovschi, mutat de la biserica Sf. Treime din Chișinău¹⁴⁰.

– Manuil Popescu, fiul diaconului Ioan Popescu, născut la 15 octombrie 1844, în orașul Chișinău. De la 14 februarie 1866 a fost paracliser la biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău, iar de la 26 octombrie 1872 – dascăl la această biserică, funcție pe care o exercita și în 1880¹⁴¹.

– Simion Stoicov (1886-1893).

– Alexei Nigarev (1892-1893)¹⁴².

– Ioan Nicolae Cârlig, născut la 2 iulie 1875, în târgul Telenești din județul Orhei. La 25 iunie 1893, fiind în anul doi de studii, a fost exmatriculat din Seminarul Teologic din Chișinău, iar la 23 noiembrie 1893 este numit dascăl la biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău, unde a ocupat această funcție până în anul 1905¹⁴³.

– Nicolae Vasile Cozacu, născut în 1869, în orașul Chișinău, fiu de preot, absolvent al Seminarului Teologic din Chișinău (1893). Numit dascăl la biserica Sf. Teodor Tiron la 23 noiembrie 1893, el a exercitat această funcție până în anul următor¹⁴⁴.

– Alexandru Gobjilă (28 noiembrie 1894-1895)¹⁴⁵.

– Ioan Celac, născut în 1867, în orașul Chișinău. Dascăl la biserica Sf. Teodor Tiron de la 23 octombrie 1895. La 22 aprilie 1898 a fost desemnat în postul de preot la biserica din satul Gârlea, județul Chișinău¹⁴⁶.

– Teodor Grippa, fiu de țăran, născut în 1875, în gubernia Poltava. A învățat la școala orășenească din Kiev. Pe data de 5 mai 1898 este numit de către arhiepiscopul Arcadie al Chișinăului și Hotinului în calitate de dascăl la biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău, unde a îndeplinit această funcție până în 1904¹⁴⁷.

– Vsevolod Crițchi, fiu de protoiereu. S-a născut în 1879, în orașul Bălți. A studiat timp de trei ani la Seminarul Teologic din Chișinău, până la 15 iunie 1899. Cântăreț la biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău de la 1 mai 1904. La 23 noiembrie 1916 este numit diacon la această biserică. În 1920 este ridicat la treapta de preot¹⁴⁸.

– Diaconul Nicolae Veliant, născut la 20 iunie 1862, în satul Buțeni, județul Chișinău, fiind fiul preotului Gheorghe Veliant. Și-a făcut studiile la Școala Duhovnicească din Chișinău. Din 1883 a activat ca dascăl, inclusiv la biserica Sf. Teodor Tiron (în anii 1905-1923). La 2 februarie 1906 este hirotonit diacon¹⁴⁹.

– Ștefan Andrei Pavlencu, născut la 24 decembrie 1888, în orașul Chișinău, absolvent al Seminarului Teologic din Chișinău (1915). Cântăreț la biserica chișinăuiană Nașterea Maicii Domnului (din 1915), iar de la 12 decembrie 1918 – la biserica Sf. Teodor Tiron. Activa aici și în 1939¹⁵⁰.

– Diaconul Ioan Petcu (1923-1924).

– Diaconul Pavel Siminel, născut în 1884, fiu de cântăreț. După absolvirea Școlii de Cântăreți din Chișinău (1904), a fost cântăreț la biserica Sf. Nicolae din satul Ciuciuleni, județul Chișinău (1904-1924). În 1923 este hirotonit diacon. La 1 octombrie 1924 este transferat la biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău, iar de aici, la 1 decembrie 1933, – la biserica Sf. Treime din Chișinău¹⁵¹.

– Ieremia Filip Nacu, născut în 1883, absolvent al Școlii de Cântăreți din Chișinău (1910). Cântăreț

¹³⁷ Кишиневские епархиальные ведомости, 1875, nr. 4, p. 161-162.

¹³⁸ Ibidem, p. 162.

¹³⁹ Ibidem.

¹⁴⁰ Ibidem.

¹⁴¹ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 77, f. 129v; d. 87, f. 142.

¹⁴² T. Petrovici, op. cit., p. 15.

¹⁴³ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 122, f. 238v; F. 208, inv. 12, d. 128, f. 33v; F. 208, inv. 12, d. 138, f. 24v-25; F. 208, inv. 12, d. 147, f. 15v; F. 208, inv. 12, d. 157, f. 216v; T. Petrovici, op. cit., p. 15.

¹⁴⁴ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 122, f. 237v.

¹⁴⁵ T. Petrovici, op. cit., p. 15.

¹⁴⁶ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 128, f. 32v; Кишиневские епархиальные ведомости, 1898, nr. 9, p. 165.

¹⁴⁷ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 138, f. 25; F. 208, inv. 12, d. 147, f. 16v; F. 208, inv. 12, d. 152, f. 15v; T. Petrovici, op. cit., p. 15.

¹⁴⁸ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 168, f. 56; F. 208, inv. 12, d. 210, f. 12v-13; Кишиневские епархиальные ведомости, 1916, nr. 48-49; T. Petrovici, op. cit., p. 15.

¹⁴⁹ ANRM, F. 208, inv. 12, d. 210, f. 12v-13; ANRM, F. 208, inv. 12, d. 168, f. 55v-56; Anuarul Eparhiei Chișinăului și Hotinului, p. 72; T. Petrovici, op. cit., p. 15.

¹⁵⁰ ANRM, F. 208, inv. 2, d. 3363, f. 23v-24; F. 1135, inv. 3, d. 200, f. 44v; F. 1135, inv. 3, d. 203, f. 88v; F. 1135, inv. 3, d. 204, f. 148v; F. 1135, inv. 3, d. 205, f. 168v; F. 1135, inv. 3, d. 206, f. 79v; Anuarul Eparhiei Chișinăului și Hotinului, p. 72; Petrovici, op. cit., p. 15.

¹⁵¹ ANRM, F. 1135, inv. 3, d. 200, f. 45; F. 1135, inv. 3, d. 203, f. 87v; T. Petrovici, op. cit., p. 15.

la biserica din satul Trebujeni, județul Orhei (din 1910), la cea din satul Susleni același județ (din 1918), biserica Sf. Treime din Chișinău (din 1927), biserica Sf. Teodor Tiron din Chișinău (de la 1 octombrie 1933), unde continua să exercite această funcție și în 1938¹⁵².

– Diaconul Victor Postică. Este originar din orașul Chișinău, unde a văzut lumina zilei la 15 februarie 1976. A absolvit școala medie rusă din orașul Ocnița, apoi, în 1994, Școala Profesional-Tehnică nr. 4 tot din acest oraș situat în nordul republicii, obținând specialitatea de lăcătuș auto, după care își satisface serviciul militar în termen (1994-1996). În anii 1996-2001 a fost ascultător la catedrala Sf. Teodor Tiron, urmând, concomitent, fără frecvență, cursul Seminarului Teologic din Chișinău (1997-2002). În anii 2005-2007 a activat în cadrul Ministerului Afacerilor Interne. Revine la biserica Sf. Teodor Tiron și, la 1 martie 2008, este hirotonit diacon.

– Diaconul Ion Călin, născut la 29 iunie 1978, în satul Iurcenii din părțile Nisporenilor. După absolvirea școlii medii a devenit ascultător la biserica din satul natal, apoi la mănăstirea Noul Neamț din Chișcani, iar din 1998 – la catedrala Sf. Teodor Tiron din Chișinău. La 9 ianuarie 2007 a fost ridicat la treapta de diacon. Din 2006 își face studiile la Facultatea de Teologie din Chișinău.

– Diaconul Petru A. Graur, născut la 18 octombrie 1980, satul Abaclia (Basarabeasca). A absolvit școala medie din satul de baștină. În 1998 devine ascultător, apoi a fost paracliser (până în 2004) la catedrala mitropolitană Sf. Teodor Tiron din Chișinău. La 10 iulie 2005, în catedrala Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil din orașul Cahul, este hirotonit la treapta de diacon de către Anatolie, episcopul de Cahul și Comrat.

Mitropolitul Grigorie al Irinupoleosului și Vatopediului

În micul cimitir din spatele bisericii se află piatra funerară ce fuseseră instalată pe mormântul mitropolitului Grigorie al Irinupoleosului și Vatopediului, cu inscripții în limbile rusă și greacă. Acest mitropolit grec, citim pe lespede, s-a născut la 23 ianuarie 1764, în Efes, și a decedat la 3 ianuarie 1846, la Chișinău.

Este cazul să oferim cititorului unele informații referitoare la mitropolit și la piatra funerară.

El a fost hirotonisit ca mitropolit al Irinupoleosului și Vatopediului în ziua de 18 ianuarie 1802,

la Sf. Munte, ceremonialul fiind săvârșit de către fostul patriarh al Constantinopolului, Grigore al V-lea (1797-1798). În 1806, vine la Iași în calitate de egumen al mănăstirii Golia. Declanșându-se revolta eteristă din 1821, mitropolitul Grigorie părăsește Principatul Moldovei și, împreună cu valul de refugiați, trece Prutul și se stabilește la Chișinău, unde a locuit până la decesul său¹⁵³. A fost înmormântat în incinta catedralei Nașterea Domnului din Chișinău.

După închiderea, în 1961, a catedralei, piatra funerară de pe mormântul mitropolitului a fost adusă în curtea bisericii Sf. Teodor Tiron, unde se află și în prezent.

Arhiepiscopul Antonie

În cimitirul din curtea bisericii mai este instalată și piatra funerară de pe mormântul arhiepiscopului Antonie (Șokotov) al Chișinăului și Hotinului, născut la 10 ianuarie 1800, în orașul Izium din gubernia Harkov, și decedat la 13 martie 1871, la Chișinău.

El a stat în fruntea Eparhiei Chișinăului și Hotinului de la 17 martie 1858 până la moarte, fiind înmormântat în interiorul catedralei chișinăuiene Nașterea Domnului.

După închiderea catedralei, lespeda funerară, fiind luată de pe mormântul arhiepiscopului, a fost așezată în curtea bisericii Ciuflea.

¹⁵² ANRM, F. 1135, inv. 3, d. 206, f. 80v-81.

¹⁵³ V. Mischevca, F. Marinescu, *Mitropolitul Grigorie Irinupoleos*, în „Raporturile moldo-grece în contextul relațiilor internaționale: probleme și perspective”, Chișinău, 2002, p. 106-107; V. Mischevca, *Mitropolitul Grigorie Irinupoleos (240 de ani de la naștere: 1764-2004)*, în „Analele Asociației Naționale a Tinerilor Istorici din Moldova”, Anuar istoric 5, Chișinău, *Pontos*, 2004, p. 34-37.

Piatra de mormânt a mitropolitului Grigorie

Piatra de mormânt a mitropolitului Antonie